

7, 10). Non est dubium, fratres, quia bono facto comes est semper invidia. Nam salva persecutorum crudelitate, ubi cœperis rigidam tenere justitiam, inolentiam repercutere, incredulos ad pacem Domini convocare; ubi cœperis denique a mundanis hominibus et erroneis discrepare, statim persecutiones oriuntur: necesse est 9 surgant odia, æmulatione laceret. Sic denique ad illum summum gradum, ad ipsum caput atque fastigium, suos auditores adducit Christus, non tantum ut sustineant patiēdo, sed etiam ut moriēdo congaudeant.

IX. *Beati, inquit, cum vos persequuntur, et exprobrant, et dicunt omne malum adversum vos, propter justitiam, mentientes: Gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis: Sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos (Ibid., 11).* Perfecta virtus est, fratres, post totius justitiæ ministrations, propter veritatem opprobria ab hominibus sustinere, affligi cruciatibus, morte denique affici, nec terreri, proposito nobis exemplo Prophetarum, qui diversis modis propter justitiam lacerati, passionum Christi conformes et præmii esse meruerunt. Hic gradus celsior est, in quo Christum Paulus aspiciens dicebat: *Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea quæ in primo sunt me extendens, sector ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu (Philipp. III, 13, 14).* Et adhuc apertius ad Timotheum: *Certamen, inquit, bonum certavi, cursum consummavi (II Tim. IV, 7).* Quasi qui omnes gradus ascenderat, addidit: *Fidem servavi: In reliquo reposita est mihi corona justitiæ (Ibid., 8).* Vere enim universo cursu completo hoc supererat, ut per tribulationes et passiones gaudens Paulus, ad gradum sublimiorem martyrii perveniret. Digne ergo Dominus servus suis suadet: *Gaudete, inquit, 10 et ex-*

sultate, quia merces vestra copiosa est in cœlis (Matth. V, 12); et crescere per incrementa persecutionum evidenter ostendit. Ostensi sunt, fratres, octo gradus Evangelici, exstructi ex lapidibus, ut dixeram, pretiosis. Ostensa est illa scala Jacobi (*Gen. XXVI, 12*), cujus cacumen de terra pertingebat ad cœlum, per quam qui ascendit, portam invenit cœli, ac per eam ingressus, sine fine in conspectu Domini lætus astabit, laudaturus Dominum cum sanctis angelis in æternum.

X. Hic noster mercatus, hæc nudina spiritualis. Demus, benedicti, quæ habemus: offeramus spiritui paupertatem, ut accipiamus secundum promissionem regni cœlestis ubertatem; offeramus mansuetudinem, ut terram possideamus et paradysum: defleamus peccata, et nostra et aliena, ut consolationem de Domini bonitate mereamur: esuriamus et sitiāmus justitiam, ut copiosius saginemur: demus misericordiam, ut veram misericordiam consequamur: vivamus pacifici, ut filii Dei vocemur: mundum cor et castum corpus offeramus, ut lucido sensu Deum videre possimus: persecutiones propter justitiam minime timeamus ut cœlestis Regni efficiamur hæredes: opprobria, cruciatus, mortem denique si eveniat, propter Dei veritatem gaudentes amplectamur et læti, ut merces nobis cum Prophetis et Apostolis copiosa præstetur in cœlo. Ut autem verbis finis cum præfatione concordet: si est gaudium mercatoribus propter lucra præsentia et caduca, magis 11 gaudeamus omnes pariter et lætemur, quia tales Domini hodie invenimus margaritas, quibus nulla possint bona sæculi comparari. Quas ut acquirere, obtinere, possidere mereamur, auxilium nobis et gratia cum virtute, ab ipso Domino postulanda est, cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SANCTI CHROMATII

AQUILEIENSIS EPISCOPI

TRACTATUS,

QUI SUPERSUNT,

IN EVANGELIUM S. MATTHÆI.

13 TRACTATUS I^a,

In caput III Evangelii S. Matthæi.

(Deest initium.)

I.... Quapropter respondens Dominus Jesus dixit ei: *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam (Matth. III, 15).* Jesus igitur ad consummanda legis omnia sacramenta, ut baptizaretur a Joanne, a

D Galilæa in Jordanem descendit. Sed Joannes Deum suum per Spiritum sanctum recognoscens, ejusque calceamenta quidem dignum se fuisse portare professus fuerat, implere quod jubebatur excusat: quia non credebat ei necessarium baptismum esse, quem sciret ad hoc venisse, ut baptismo suo mundi peccata deleret; et idcirco baptizari se ab eo potius oportere testatur, dicendo: *Ego a te debeo baptizari;*

^a Apud Galland.: *Tractatus XVII, in S. Matthæi Evangelium.*

et tu venis ad me (Ibid., 14)? Tamquam si diceret: Ego homo sum; tu Deus: Ego peccator, quia homo; tu sine peccato, quia Deus. Quid vis a me baptizari? Non recuso obsequium, sed ignoro mysterium. Ego peccatores baptizo in pœnitentiam. Tu quid **14** vis baptizari, qui non habes causam peccati? Immo potius, quid vis baptizari ut peccator, qui venisti peccata tollere? Quid est ergo quod ait Joannes: *A te debeo ego baptizari, et tu venis ad me?* ^a Quidnam famuli sui fidele servitutis, sed dispensationis suæ mysterium, dicendo: *Sine modo; sic enim oportet nos implere omnem justitiam*: ostendens hoc esse omnem justitiam, ut ipse Dominus et magister salutis nostræ sacramentum compleret. Non ergo sui causa baptizari Dominus venit, sed causa nostri, ut impletet omnem justitiam. Justum est enim, ut quod quis docet alterum facere, prior incipiat. Quia igitur magister et Dominus humani generis venerat, exemplo suo docere voluit quid esset faciendum, ut discipuli Magistrum, servi Dominum sequerentur. Quia ergo novum baptisma daturus erat, ad generis humani salutem et remissionem peccati; prior ipse baptizari dignatus est, non ut peccata deponeret, qui peccatum solus non fecerat; sed ut aquas baptismi sanctificaret ad diluenda peccata credentium. Numquam enim aquæ baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu dominici corporis sanctificatæ fuissent. Ille ergo baptizatus est, ut nos lavaremur a peccatis. Ille tinctus est in aqua, ut nos a delictorum sordibus purgaremur. Ille lavacrum regenerationis accepit, ut nos ex aqua et Spiritu sancto renasceremur, sicut ipse alio **15** in loco ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum (Joan. III, 5).*

II. Baptismus ergo Christi ablutio est delictorum nostrorum, et renovatio est vitæ salutaris. Audi hoc ipsum Apostolum demonstrantem, cum dicit: *Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. III, 27).* Et addidit: *Consepulti ergo illi estis per baptismum in mortem: ut quemadmodum Christus surrexit a mortuis, sic et vos in novitate vitæ ambuletis (Rom. VI, 4).* Per baptismum itaque peccato morimur, sed Christo convivimus: vitæ pristinae sepelimur, sed novæ vitæ resurgimus: vetusti hominis errore exuimur, sed novi hominis indumenta suscipimus. Implevit ergo Dominus etiam in baptismo omnem justitiam, quia ad hoc baptizari voluit, ut baptizaremur; ad hoc lavacrum regenerationis accepit, ut renasceremur in vita.

III. Et baptizavit quidem Joannes Dominum ac Salvatorem nostrum, sed potius ille baptizatus a Christo est: quia ille aquas sanctificavit, hic aquis sanctificatus est; ille gratiam donavit, hic accepit; hic peccata deposuit, ille remisit; quia hic homo,

^a Quidnam. Al. quidem; al. quidam; sed utrumque, locus hiuleus, videtur. Et idem est in editione prima Basileensi, utque in altera Grynæi.

^b Apud Galland.: *Tractatus XVIII, in S. Matthæi Evangelium.*

^c Unde pro *Vide* legitur hoc loci in Bibliotheca PATROL. XX.

A ille Deus: Dei enim est peccata dimittere, ut scriptum est: *Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus (Luc. v, 21)?* Et ideo ait Joannes ad Christum: *Ego a te debeo baptizari; et tu venis ad me?* Joannes enim baptismo egebat, quia sine peccato esse non poterat: **16** verum Christus baptismo egere non poterat, quia peccata non fecerat. Unde in baptismo illo Dominus ac Salvator noster, primum Joannis, dehinc totius mundi peccata purgavit. Et ideo ait: *Sine modo; sic enim oportet nos implere omnem justitiam.* Cujus baptismi gratia dudum mystice præostensa est, cum populus per fluvium Jordanis in terram promissionis inductus est. Sicut ergo tunc populo, ad terram promissionis eunti, per Jordanem via fuit, Domino præcedente: ita nunc, per easdem B aquas fluvii Jordanis, primum iter viæ cœlestis apertum est, per quod ad beatam illam terram promissionis, id est, promissionem regni cœlestis deducimur. Illis Jesus filius Nave in Jordane dux fuit: nobis vero Jesus Christus Dominus per baptismum dux exstitit salutis æternæ; unigenitus Dei Filius, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATUS II ^b.

In caput III Evangelii S. Matthæi.

I. Dehinc sequitur: *Et baptizatus Jesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli: et vidit Spiritum Dei descendentem quasi columbam. Et ecce vox de cœlo dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. III, 16, 17).* Ut in Domini corporea nativitate, ita quoque in baptismo ejus, omni admiratione digna et majestati ejus congrua paruerunt. Cœli igitur, de aquis ascendente Domino post baptismum, patuerunt: **17** sanctus Spiritus in habitu columbæ, specie corporali descendit, testimonium Patris supra Filium deferens: vox etiam Patris statim de cœlis auditur, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Cujus sacræ vocis auditum super aquas, David quoque ante prænuntiaverat, dicendo: *Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit (Psal. XXVIII, 3).* In hoc utique, in quo vox paternæ majestatis, testimonium Filio perhibens, quasi quoddam tonitru sonuit.

II. Quis igitur hic contra fidem hæreticis locus est? Quæ in hac Patris professione blasphemandi occasio relicta est, cum etiam expressa proprietate verborum sacramentum sit perfectæ Trinitatis ostensum? In mysterio enim baptismi, et Filius manens videtur in corpore, et Spiritus sanctus in specie columbæ descendit, et vox Patris de cœlis auditur, ut Trinitatis unitas declaretur; quia nec Pater sine Filio intelligi potest, nec Filius sine Spiritu sancto cognosci. ^c Vide igitur quale Patris de

Patrum Lugdunensi, tomo V, pag. 990, sicuti etiam apud Gallandium, tomo VIII, pag. 352; qui tantummodo in subjecta annotatione dubitanter scripsit: *An legendum. Vide?*

^d *Vide pro Unde* nos hic posuimus confidenter, orationis sensu compellente, et auctoritate nisi Al-

Filio **18** testimonium sit, dicentis : *Hic est Filius meus*. Suus utique, non per adoptionem gratiæ, neque per religionem creaturæ, ut hæretici volunt, sed sui proprietate generis et veritate naturæ. Multi enim sanctorum filii Dei dicuntur, et sunt : sed hic sine comparatione unus Deo Patri Filius unigenitus, et verus, et proprius, non aliunde, quam de Patre natus. Quia tam verus Pater, Pater est, quam verus et Deus est : sicuti etiam tam verus Filius, Filius est, quam verus et Dominus est. Perfecta ergo fides est Trinitatis ostensa; cum et Pater Christum Dominum ac Deum nostrum Filium suum esse testatur; et Spiritus sanctus, id est Paracletus, in tanto fidei sacramento Patri Filioque conjungitur : ut verum Patrem, verum Filium, verum etiam Spiritum sanctum crederemus; tres personas, sed unam divinitatem Trinitatis, unamque substantiam. Hæc transitoria de Trinitatis mysterio dicta sunt,

19 III. Verum quia omnia quæ pro nobis Dominus egit, in sacramentum salutis nostræ ostensa cognoscimus : in eo quod baptizato Domino cœli aperti sunt, idem monstratur, quia renatis in baptismo cœlorum regna paterent, quæ nobis Filius Dei, in corpore ad cœlum ascendens, primus aperuit. Unde et statim in eo, quod sanctus Spiritus in specie columbæ descendit, et vox Patris de cœlis auditur, dicentis : *Hic est Filius meus*; in hoc cœlesti mysterium, et salutis nostræ ordo revelatur; quia per salutare baptismum aquæ, essemus et filii Dei futuri, et donis sancti Spiritus munerandi : per quem est Patri, et Filio laus et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATUS III^a.

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. *Videns autem*, inquit, *turbas Jesus, ascendit in montem* : et, *sedente eo, accesserunt ad eum discipuli ejus, et aperiens os suum, docebat eos dicens* : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (*Math. v, 1, 2*), et cætera quæ sequuntur. De terrenis et humilibus ad alta et excelsa discipulos suos Dominus ducturus, montem conscendit : et quidem Oliveti, ut per ipsius vocabuli significationem, divinæ misericordiæ suæ munus ostenderet. Ascendit igitur Dominus in montem, ut discipulis

cuini abbatis, qui totum hunc Chromatii textum retulit in libello suo adversus Hæresim Felicis episcopi, quem videas superius inter *Veterum Testimonia de sacro Chromatio episcopo*; necnon auctoritate Editionis primæ Chromatii, quæ Basilee prodit anno 1528, quamque præ manibus habemus; sicut etiam auctoritate vetusti codicis Palatini bibliothecæ Vaticanæ, unde integrum hunc Chromatii textum eduxit ex præcitato Aleuini libello clarissimus Fontaninus, qui etiam totum inseruit in sua *Historia litteraria Aquileensi* libro III, cap. 4, num. 2.

Cæterum (quod sane mireris) totus hic Chromatii textus qui de Mysterio Trinitatis est, in citata bibliotheca Patrum Lugdunensi sæde corruptus apparet, ita ut erroneum etiam sensum involvat, quod summi viri, Fontaninus præcelsus atque De Balbais, non animadvertentur : Hædemque prorsus

suis terræ jam relinquentibus et superna potentibus, velut **20** in alto jam positus, præcepta traderet cœlestium mandatorum : et provisæ olim benedictiones divino munere largiretur, secundum quod David antè testatus fuerat, dicendo : *Etiam benedictionem dabit qui legem dedit* (*Psal. lxxxiii, 8*), Et ut apertius et gratiam apostolorum, et auguram tantæ hujus benedictionis ostenderet, addidit dicens : *Amulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion*; Filius scilicet Dei, qui in Sion apostolia benedictiones donavit. Idem enim in hoc monte benedictiones apostolis dedit, qui jamdudum in monte Sina Moysi legem tradiderat, probans se esse utriusque legis auctorem, secundum quod per Jeremiam ipse Dominus manifestat dicens : *Et dabo illis testamentum novum : non tale quale jamdudum dedi patribus eorum, cum educerem eos de terra Egypti; sed hoc est testamentum quod dabo illis : scribam leges meas in cordibus eorum, et in sensu eorum scribam illas* (*Jerem. xxxi, 31, 32*). Et jamdudum quidem cum lex daretur (*Exod. xix, 21*), juxta morem populus prohibebatur accedere : nunc autem Dominus dicente in monte nego prohibetur; immo potius omnes invitantur ut audiant : quia in lege severitas est, in Evangelio gratia : illic terræ incredulis inquitur, hic credentibus benedictionum munus insudat. Si vis ergo et tu benedictionem a Domino accipere, relinque terrenam conversationem, pete vitam supernam; ascende in altitudinem fidei tamquam montem, ut benedici jure a Domino **21** merearis. Sed quæ jam ipsa verba benedictionum sunt, videamus.

II. *Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Plures quidem novimus pauperes : sed non quia tantum pauperes, idcirco beati : quia unquamque nostrum non necessitas paupertatis facit esse beatum, sed fides devotæ paupertatis. Nam multos seipsum agere quidem sæculi facultate, nihilominus tamen a peccatis non desistere, atque a fide Dei esse alienos; quos utique manifestum est beatos dici non posse. Et ideo debemus requirere qui isti beati sint, de quibus ait Dominus : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Hos utique pauperes significat esse beatos, qui contemptis mundi divitiis, spreteque sæculi facultate, ut Deo fierent divites, mundo

mendis inquinatus lucem vidit in novissima quoque bibliotheca Gallandii.

Nos propterea totum hunc Chromatii textum in hac nostra editione, non minus quam sex locis emendatum, suæ integritati restitimus, collatione facta cum textu eodem prout exstat apud Aleuinum in editione novissima Frobenii, unde textum ipsum in *Testimoniis Veterum* inseruimus; sicuti etiam ratione habita citatæ editionis Primæ Basileensis Scriptorum seu Opusculorum Chromatii 1528, alteriusque itidem Basileen-sis 1609 inter *Monumenta Sanctorum Patrum Orthodoxographæ* Joannis Grynzæi, necnon vetustis codicis Aleuini bibliothecæ Vaticanæ, prout in *Prefatione* suo loco admonuimus.

^a Apud Galland. : TRACTATUS II, in S. Matthæi Evangelium.

esse pauperes voluerunt. Hi tales, pauperes quidem sæcula videntur, sed Deo divites sunt, egentis sæcula, sed Christo locupletes. Cujus beatæ paupertatis exemplum nobis primum in se Apostoli præbuerunt: qui contempta omni facultate, statim secuti Domini vocem, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus invenimus, qui prius credentes, universis rebus suis possessionibusque distractis, sub hac devota paupertate Domini divitiis quasierunt. Unde et Apostolus in tali paupertate divitiis inesse cælestes ostendit, dicens: *Tanquam nihil habentes, et omnia possidentes* (I Cor. vi, 10). Inde denique Petrus, cum ascendens in templum a clauda elemosynam peteretur, ait: *Argentum et aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Domini nostri Jesu Christi surge et ambula* (Act. iii, 6). O vere beata paupertas, quæ cum nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur! Non dat quidem argentum vel aurum, sed quod plus est divitiis omnibus, reddit corporis sanitatem. Imaginem Cæsaris in humero, quam daret, non habuit; sed Christi imaginem in homine reformavit. De hujusmodi pauperibus in præsentia loca Dominus loquitur, de quibus et David multis locis testatur dicendo: *Ederent pauperes, et saturabuntur, et vivet cor eorum in sæculum sæculi* (Psal. xxi, 7). Et iterum: *Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum* (Psal. lxxi, 4). *Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum* (Psal. xxxiii, 7). Talium ergo pauperum Dominus docet esse regnum cælarum, qui se causa religionis ac fidei sæculo pauperaverunt, ut læupletem sanctum Spiritum possiderent. Vel certe beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli indigent, nulla ambitione sæculi extolluntur, sed humilitatem spiritus cum fidei devotione custodiunt. Unde dicitur a David in Psalmo: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humilitatem Deus non spernit* (Psal. l, 19). Tales ergo pauperes spiritu beati sunt apud Deum.

III. Deinde ait: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Sicut de pauperibus superius, ita et hic de lugentibus loquitur; non eos beatos appellans, qui aut dilectæ sive conjugis orbitatem, aut amissionem charorum pignorum filiarumque graviter lugent; sed eos potius beatos esse significat, qui aut propterea commissa peccata jugi lacrymarum fletu expiatio contendunt, aut qui pro legis affectu iniquitatem sæculi ac peccantium delicta lugere non desinant. His ergo tam sancte lugentibus non immerito a Domina consolatio exultationis æternæ promittitur. Eam denique David sanctus expectans, etiam stratum suum jugi lacrymarum fletu rigavit dicendo: *Lanabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (Psal. vi, 7). Et iterum: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus* (Psal. xli, 4)? Et iterum: *Quis cinerem sicut panem manducabam, et potum meum cum fletu temperabam* (Psal. ci, 10).

Et iterum: *Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis in lacrymis in mensura* (Psal. lxxix, 6). Vis autem scire pium luctum sanctorum? Audi dictum de Samuele propheta, quia usque ad diem mortis ejus luxerit regem Saulem (I Reg. xv, 35). Hieremias quoque cum populi peccata defleret, ita ait: *Ut flumina aquarum transierunt oculi mei, super contritione plebis meæ* (Thren. iii, 48). Et iterum: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo hanc plebem die ac nocte* (Jerem. ix, 1)? Daniel etiam gravi luctu pro populi peccatis afficitur, secundum quod ipse testatur dicens: *Et eram, inquit, lugens tribus hebdomadis dierum, panem non manducans, et vinum non bibens* (Dan. x, 3). Sanctus quoque Apostolus quosdam Corinthiorum luctu simili deflet, dicendo: *Et veniam ad vos, ut lugam multos ex his qui ante peccaverunt, et non egerunt penitentiam in immunditia quam gesserunt, et fornicatione* (II Cor. xii, 21). Hujusmodi ergo luctum Dominus perpetui gaudii consolatione compensat, secundum quod Isaias retulit, dicens: *Date his qui lugent Sion, gloriam pro cinere: unctionem lætitiæ lugentibus: pro spiritu maestitiæ amictum gloriæ* (Isai. lxi, 3). David ait: *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, dirupisti saccum meum, et præcinxisti me lætitia* (Psal. cxix, 12).

IV. Deinde ait: *Beati mites, quoniam ipsi hereditate possidebunt terram*. Diversæ sunt gratiæ promissionum divinarum, quia diversi gradus meritum. Ait ergo: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*. Mites sunt homines mansueti, humiles et modesti, in fide simplices, et ad omnem injuriam patientes, qui præceptis evangelicis instituti, Dominicæ mansuetudinis imitantur exemplum, qui ait in Evangelio: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi, 19). Denique Moyses jam dudum ideirco maximam gratiam apud Deum habuit, quia mitis erat. Hoc enim de eo scriptum est: *Et erat Moyses mansuetus præ omnibus qui erant super terram* (Num. xii, 3). Unde David in Psalmo ait: *Memento, Domine, David et omnis mansuetudinis ejus* (Psal. cxvii, 2). Hujusmodi ergo mites beatos ostendit, quibus non in præsentia vita, sed in futura possessionem terræ illius felicitis repromisit, de qua dicitur legitimus in Psalmo: *Mansueti autem possidebunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis* (Psal. cxviii, 14). Et iterum: *Qui expectant Dominum, ipsi hereditate possidebunt terram* (Psal. lxxviii, 38). De qua et per Salomonem Spiritus sanctus testatur dicens: *Quoniam recti habitabunt in terra, et sancti habitabunt in ea* (Prov. xi, 21). Hos ergo mites Dominus beatos ostendit, qui lenitatem mansuetudinis Dominicæ sequentes, beatæ illius terræ hereditate perpetua possessione fruuntur. Maxime tamen de terra nostri corporis loquitur, in qua sancti transfigurati in gloriam, secundum Apostolum, æterna felicitate regnabunt.

V. Deinde ait: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*. Non facili desiderio,

nec levi cupiditatis ardore expetendam a nobis esse justitiam docuit. Siquidem hos beatos esse significat, qui ad eam consequendam, esuriendi ac sitiendi modo, interni desiderii cupiditatibus inardescunt: quia si eam unusquisque nostrum esuriens ac sitiens desiderio concupiscat, non potest aliud semper, quam justitiam cogitare, justitiam quærere: quia esuriens ac sitiens, necesse est, id quod sinit atque esurit, concupiscat. Merito igitur his taliter esurientibus ac sitientibus eum, qui panis cœlestis ac fons aquæ vivæ est, satietatem refectionis illius perpetuæ repromittit, dicendo: **26** *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Illam utique justitiam fidei, quæ Dei et Christi est, de qua et Apostolus retulit: *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt in eum* (Rom. iii, 20). Vel certe ipsum Dominum ac Salvatorem nostrum, qui nobis secundum Apostolum: *Et justitia, et sanctificatio, et redemptio factus est* (I Cor. i, 30); cujus desiderio, velut cibi ac potus modo, beati semper exæstuant, secundum quod ipse Dominus per Salomonem testatur, dicens ex persona Sapientiæ: *Qui me manducant, adhuc esurient: et qui me bibunt, adhuc sitiunt* (Eccli. xiv, 29). Hanc ergo justitiam etiam nos semper esurire ac sitire debemus, ut saturari cibo refectionis perpetuæ mereamur. Bene autem cum additamento dictum est in loco præsentis: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*: quia qui non justitiam, sed injustitiam esuriunt, scilicet qui aurum, et argentum desiderant, qui divitias vel honores sæculi concupiscunt, et qui numquam terrenis opibus vel carnis desideriis satiantur; ii tales, non beati, sed infelices sunt; quia eis, non spes promissæ gloriæ, sed damnationis pœna debetur.

VI. Deinde ait: *Beati misericordes, quoniam ipsi miserabitur Deus.* Plurimis quidem testimoniis, tam in veteri Testamento quam etiam in novo, ad faciendam misericordiam a Domino provocamur: sed ad compendium fidei arbitramur **27** satis superque sufficere id, quod in præsentis loco ipse Dominus propria voce depromit, dicendo: *Beati misericordes, quoniam ipsis miserabitur Deus.* Dominus misericordiarum misericordes dicit esse beatos, ostendens unumquemque misericordiam Dei promereri non posse nisi et ipse misericors fuerit. Unde et alio loco ait: *Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester qui est in cœlis, misericors est* (Luc. vi, 36). Deinde ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Hos mundo corde esse significat, qui, deposita sorde peccati, ab omni se carnis inquinamento purgaverint, et per opera fidei atque justitiæ Deo placuerint, secundum quod David in Psalmo testatur dicens: *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam* (Psal. xxiii, 3, 4). Merito et David sciens Deum non nisi mundo corde posse videri, ita in Psalmo precatur dicens: *Cor mundum crea in me, Deus, et*

A spiritum rectum innova in visceribus meis (Psal. l, 12). Hujusmodi ergo mundo corde Dominus beatos esse ostendit, qui pura mente et integra conscientia sub fide Domini viventes, Deum gloriæ in futuro cœlesti Regno conspiciere merebuntur: *Non jam per speculum et in ænignate, sed facie ad faciem*, ut Apostolus retulit (I Cor. xiii, 12). Modo enim licet oculis fidei Deum contemplerur, claritatem tamen ejus præ infirmitate carnis videre non possumus: tunc autem videbimus eum, accepta **28** immortalitate in cœlestem gloriam transformati, cum immortalitatem Deum immortalibus oculis conspiciere cœperimus: et tunc vere implebitur in nobis illud, quod scriptum est: *Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Domini virtutum* (Psal. xlvii, 9). Non immerito idem David cum futuri temporis gloriam ostenderet in qua sancti cum Deo habitabunt, ita retulit: *Attamen justii confitebuntur tibi, et habitabunt recti cum facie tua* (Psal. cxxxix, 14).

VII. Deinde ait: *Beati vacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Pacifici sunt, qui a dissensionis et discordiæ scandalo separati, dilectionem charitatis fraternæ, et pacem Ecclesiæ sub catholicæ fidei unitate custodiunt: quam pacem tuendam discipulis suis Dominus in Evangelio peculiariter commendat, dicendo: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (Joan. xiv, 27). Quam pacem Dominus Ecclesiæ suæ daturum David ante testatus est, dicens: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad ipsum* (Psal. lxxxix, 9). De qua pace custodienda et Apostolus commonet, dicens: *In omnibus servantes unitatem spiritus cum vinculo pacis* (Ephes. iv, 3). Et iterum: *Pax Dei quæ superat omnem intellectum, custodiat corda vestra et corpora vestra a malo* (Philipp. iv, 7). Nihil enim tam necessarium servis Dei, tam salutare Ecclesiæ, quam charitatem servare, quam pacem diligere, sine qua Deum videri non posse, ad Hebræos Apostolus **29** docet, dicendo: *Ante omnia diligite pacem, sine qua nullus nostrum Deum videre poterit* (Hebr. xii, 14). Unde omni studio ac devotione pacem Ecclesiæ servare nos convenit, et eos qui a pace dissentiant, ad Ecclesiæ charitatem, quantum in nobis est, pacis ac fidei studio revocare, exemplo Prophetæ qui ait: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus; cum loquebar illis, impugnabant me gratis* (Psal. cxix, 7). Merito et in Evangelio in exultatione angelorum natiuitatem Domini nuntiantium, hæc vox sancta reperitur: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii, 14). De qua pace et David retulit: *Pax, inquit, multa est diligentibus te, et non est illis scandalum* (Psal. cxviii, 165). Et Isaias similiter: *Et ponam in multa pace filios tuos, et in æquitate œdificaberis* (Isai. liv, 13). Si enim ad hoc Filius Dei carnem suscipere et pati dignatus est, ut pacificaret nos Deo per sanguinem crucis suæ (Coloss. i, 20); utique, secundum quod Apostolus retulit, per omnia pacifici esse debemus,

ut vere ipsum Deum pacis in nobis habere mercamur **A** (Rom. xv, 33): hoc enim scriptum est: *Factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion (Psal. lxxv, 3)*. Et sic vere non solum filii Dei erimus, sed et *hæredes Dei, cohæredes autem Christi*. Hoc enim Apostolus retulit: *Si filii, inquit, Dei, et hæredes Dei, cohæredes autem Christi (Rom. viii, 17)*.

VIII. Deinde ait: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum*. Non immerito esuriendam ac sitiendam **30** justitiam Dominus superius memoravit: cujus desiderio in tantum satiare nos decet, ut propter eam et persecutionem mundi, et pœnas corporis, et ipsam mortem contemnere debeamus. In qua significatione martyres maxime declarantur, qui propter justitiam, fidem et nomen Christi persecutiones in sæculo **B** sustinent, quibus spes magna promittitur, id est possessio regni cælorum. Cujus beatitudinis Apostoli principes exstiterunt, et omnes justii qui propter justitiam legis diversis persecutionibus afflicti, merito fidei suæ ad regna cælestia pervenerunt.

IX. Deinde ait: *Beati eritis cum vos persecuti fuerint homines, et exprobrabunt, et dicent omne malum contra vos. Gaudete in illa die et exsultate: dico enim vobis, quia merces vestra multa est in cælis: sic enim faciebant et Prophetis patres eorum*. Omnia quæ tempore persecutionis propter nomen Christi adversus justos persecutorum excogitare potest infanda perfidia, vel diversa opprobria ingerere, vel corpori pœnas inferre; non solum patienter ferre debemus, sed etiam cum gaudio exsultationis accipere, **C** propter futuram gloriam. Hoc enim ait: *Gaudete in illa die et exsultate: dico vobis, quia merces vestra multa est in cælis*. Quam gloriosa est persecutionis hujus tolerantia, cujus mercedem Dominus repositam esse dicit in cælis! Et idcirco propositæ gloriæ præmium considerantes, ad omnem tolerantiam **31** passionis devota fide parati esse debemus: ut consortes gloriæ Prophetarum atque Apostolorum effici mereamur, per Christum Dominum nostrum, qui est benedictus in sæcula.

TRACTATUS IV ^a.

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. Deinde ait: *Vos estis sal terræ; sed si sal terræ infatuatum fuerit, ad nihilum valet, nisi ut projiciatur foras, et concalcetur ab hominibus (Matth. v, 13)*. Dominus Apostolos suos sal terræ cognominat. Et videamus quid sub hujus vocabuli comparatione de Apostolis suis Dominus velit intelligi. Quod ut plenius possimus advertere, primum sollicite requirendum est, quid hoc sal sit, et cujus terræ, et in quam deinde rem utilitatemque proficiat. Jam etiam salis ipsius naturam usumque tractare debemus, ut his cognitis, dominici dicti virtutem spiritali intelligentia facilius assequamur. Natura igitur salis per aquam, per calorem solis, per flatum venti con-

stat; et ex eo quod fuit, in aliam speciem generatur. Sic et Apostoli atque omnes credentes, per aquam baptismi, per fidem Christi (qui in comparatione sol justitiæ dictus est) et per inspirationem sancti Spiritus Deo renati, ex terrena in cœlestem nativitatem transierunt. Unde non immerito sancti Apostoli sal terræ a Domino nuncupantur. Et cujus terræ? promptum est noscere: id est terræ corporis **32** nostri, quam dudum insipientem ac sensu vanitatis insulsam, evangelicæ prædicationis sapientia salierunt. Ipsi enim sal terræ nostræ facti sunt, quia per ipsos et verba sapientiæ accepimus, et per cœlestem nativitatem in spiritualem sumus demutati naturam. Sicut igitur sal hoc, id est sal terræ, in discrete omnibus opus est, id est regibus ac potentibus, divitibus et pauperibus, servis ac dominis; sic et cœlestis sapientiæ verbum, quod per Apostolos prædicatum est, necessarium est cunctis ad vitam: *Omnes enim, secundum Apostolum, egent gratia Dei (Rom. iii, 23)*. Quia sicut præsentem hanc vitam non sine salis usu habemus: ita quoque illam vitam æternam, sine dono sapientiæ divinæ adipisci non possumus.

II. Sed quia de natura vel gratia salis secundum intelligentiam spiritualem jam superius dictum est, nunc quoque de ipsa salis virtute tractemus. *Vos ergo, inquit, estis sal terræ*. Itaque sicut sal, cum operatur in carne qualibet, corruptelam non admittit, lætores aufert, sordes expurgat, vermes non sinit generari: ita et cœlestis gratia ac fides quæ per Apostolos data est, simili exemplo in nobis operatur. Aufert enim carnalis concupiscentiæ corruptelam, peccatorum sordes expurgat, odorem malæ conversationis excludit, vermes delictorum non sinit generari, id est de corpore libidinosas et mortiferas voluptates exurgere: conservans corpora nostra etiam ab illo immortali verme, **33** qui indefessa pœna peccatores excruciat, de quo scriptum est: *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Marc. ix, 43, 45, 47, ex Isai. lxxvi, 24)*. Et sicut sales a foris quidem apponuntur, intrinsicè vero operantur per virtutem naturæ suæ, ita et cœlestis gratia exteriora hominis atque interiora perpenetrat, et totum hominem integrum a peccato incorruptumque conservat. Nos autem Deo dignos esse, qui sale cœlestis sapientiæ condiuntur (*Levit. ii, 13*), etiam dudum præcedente figura legis ostensum est, quia omne sacrificium offerendum Deo sale saliebatur. Quod ipsum Evangelista commemoravit dicendo: *Omne, inquit, sacrificium sale salietur (Marc. ix, 48)*: ostendens eum hominem dignum vere sacrificium Deo fieri, qui cœlestis sapientiæ virtute esset infusus. Unde non immerito cum per Ezechielem prophetam Dominus Jerusalem, immo potius Synagogam, increparet, inter cætera ait: *Aqua non est lota, neque sale salita (Ezech. xvi, 4)*; prænuntians, quia neque gratiam baptismi salutaris ad abluenda peccata sua acceptura erat, neque fidem

^a Apud Galland.: *Tractatus III, in S. Matthæi Evangelium.*

coelestis sapientiae susceptura. Si quis itaque hoc coelesti sale usus fuerit, condietur; qui autem noluerit, infatuabitur. Non immerito et Apostolus (*Coloss. iv, 6*), sermonem nostrum semper gratiae sale conditum esse debere commouit.

III. Adhuc hujus salis gratiam ac virtutem etiam in libris Regnorum invenimus praestensam (*IV Reg. 11*). Cum in Jericho essent aquae malignae quae steriles faciebant, petitus est sanctus Elizeus **34** propheta, ut iisdem aquis remedium salutare praeberet. Tunc sanctus Elizeus, coelestis mysterii non ignarus, dixit afferri sibi vas fictile, et mitti in eo salem. Et venit, et misit salem ad exitus aquarum; et sic sanata sterilis natura aquarum, in fecunditatem mutata est: quod in sacramentum futurae veritatis gestum, manifesta ratione cognoscimus. Nam per aquas gentes significari evidenter Apocalypsis retulit dicendo: *Aquae quas vidisti, populi, et gentes, et turbae, et nationes sunt* (*Apoc. xvii, 15*). Quae aliter sanari, vel remedium salutare accipere non poterant: nisi sal in vas fictile mitteretur, id est Dei sapientia humanum corpus acciperet. Quae postquam ad exitus aquarum, id est ad exitum mortis humanae, salutis nostrae causa pervenit: tunc omnium credentium natura quae a fructu seminis sterilis erat, in fidei ac justitiae fecunditatem mutata est. Unde non immerito Dominus Apostolos suos sal terrae appellat, quos divina ex se, et coelesti sapientia replevit. Sic autem eos sal terrae esse testatus est, sicut et lucem mundi (*Joan. viii, 12*). Nam cum ipse lucem mundi se esse professus sit, tamen etiam discipulos suos hoc nomine voluit nuncupare, non auferens sibi quod suum est lumen, sed largiens: quia lumen verum et aeternum quod suum est, sine aliquo detrimento propriae naturae largitur. Scimus sane nonnullos sales de terra generari: sed et haec simili modo congruit Apostolorum personae. Quia quamvis nati de terra humani corporis viderentur; aliud **35** tamen per fidem Christi esse jam coeperant: ut non jam terra, sed sal terrae haberentur; quia de carnalibus facti sunt spirituales, idonei qui fide possent condire insalsa corda credentium.

IV. Vos ergo, inquit, estis sal terrae: si autem sal infatuatum fuerit, in quo condietur? ad nihilum valet; nisi ut projiciatur foras, et conculetur ab hominibus. Infatuari autem eos ostendit, qui cum semel per fidem et sapientiam coelestem eruditi, fideles ac stabiles debeant permanere; relicta fide et sapientia divina, aut in haeresim ruunt, aut ad stultitiam gentilitium redeunt. Et ideo ait: *Si autem sal infatuatum fuerit, in quo condietur? Quia infatuati fraude diaboli hujusmodi homines, amissa fidei gratia, evanescent: Qui cum potuissent etiam alios non credentes, adhuc a fide alienos, divinae praedicationis verbo condire, etiam sibi invidiosos existerunt. Denique Judas Iscariotes de hujusmodi salibus fuerat: sed postea quam divinam sapientiam reprobatum, et de Apostolo apostata factus est: non solum aliis prodesse non po-*

luit, sed et sibi miser et inutilis factus est. Et ideo addidit Dominus dicens: *Ad nihilum valet, nisi ut projiciatur foras, et conculetur ab hominibus*: quia hujusmodi, jam non fideles ac domestici; sed projecti ab Ecclesia, ut extranei et fidei hostes habendi sunt. Unde et Judas de domestico fidei, inimicus factus est veritatis. **36** Projecti itaque hujusmodi extra Ecclesiam, necesse est ut diversis vitis carnis et varis voluptatibus saeculi conculecentur: et hoc est quod ait: *ad nihilum valet, nisi ut projiciatur foras, et conculetur ab hominibus*. Quid autem conculari ab hominibus, etiam Salomon in libro suo retulit, cum de muliere meretrice loqueretur: *Mulier, inquit, fornicaria, quasi stercus in via ab hominibus praetereuntibus conculeatur* (*Eccli. ix, 10*). Quia igitur conditi jam sale apostolico sumus, in tali ac tanto condimento gratiae spiritualis permanere debemus, ut ipsi quoque sal terrae nuncupari a Christo Domino nostro mereamur, qui est benedictus in saecula, Amen.

TRACTATUS V^a.

In caput v Evangelii S. Matthaei.

I. DEIRDE ait: *Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi super montem posita, neque accendunt lucernam ut ponant eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt* (*Matth. v, 14, 15*). Sal terrae Dominus discipulos suos appellavit: quia infatuata a diabolo corda humani generis, per coelestem sapientiam condierant. Nunc quoque lumen mundi eos nuncupat, quia a se ipso qui verum et aeternum lumen est, illuminati; ipsi quoque lumen facti sunt tenebrarum. Nam quia ipse sol justitiae est; non immerito etiam **37** discipulos suos lumen mundi cognominat; quia per ipsos, quasi per quosdam micantes radios, universo orbi cognitionis suae lumen infudit: fugaverunt enim a cordibus hominum tenebras erroris, lucem veritatis ostensa. Per ipsos namque illuminati etiam nos, ex tenebris lumen sumus effecti, dicente Apostolo: *Eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino: sicut filii lucis ambulate* (*Ephes. v, 8, 9*). Et iterum: *Non estis filii noctis neque tenebrarum, sed estis filii luminis et filii diei* (*I Thess. v, 5*). Merito et sanctus Joannes in Epistola sua testatus est, dicens: *Deus lux est* (*I Joan. i, 3*), et qui manet in Deo, in lumine est, sicut et ipse est in lumine. Unde quia tenebris erroris liberatos nos esse gaudemus, semper quasi filii lucis in lumine ambulare debemus.

II. Et addidit: *Non potest, inquit, civitas abscondi supra montem posita* (*Matth. v, 14*). Civitatem hic Ecclesiam significat, de qua multis locis divinitus Scripturae testantur, et de qua David maxime loquitur, dicens: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* (*Psal. lxxvii, 3*). Et iterum: *Fluminis impetus letificat civitatem Dei* (*Psal. xlv, 5*). Et iterum: *Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Domini virtutem;*

^a Apud Galland. : TRACTATUS IV, in S. Matthaei Evangelium.

in civitate Dei nostri : Deus fundavit eam in æternam (Psal. xvii, 9). Et ut manifeste se de hac civitate loqui Spiritus sanctus ostenderet, etiam montis ipsius fecit mentionem, dicendo : *In civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.* De qua per Isaiam Dominus loquitur, dicens : **38** *Ecce ego præparabo tibi carbunculum lapidem; et fundamenta tua sapphyrum, et propugnacula tua jaspidem; et portas tuas lapidem crystallum; et circuitum tuum lapides electos; et omnes filios tuos docibiles Dei (Isai. liv, 11, 12, sec. LXX).* Et multa similia quæ prætermisimus, ne tædium legentibus faceremus; maxime cum hæc quæ dicta sunt, ad probationem civitatis hujus satis abundeque sufficiant: Civitatem ergo supra montem positam, Ecclesiam ostendit, supra fidem Domini ac Salvatoris nostri in cælesti gloria constitutam; quæ actu spiritali omnem ^a humiditatem terrenæ infirmitatis excedens, universo mundo conspicua facta est gloriosa; quæ jam non per annuntiationem legis obumbratur, sed per evangelicam doctrinam aperta prædicatione conspiciatur.

III. Et addidit : *Neque enim accendunt lucernam; et ponunt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Matth. v, 15).* Videamus itaque et hujus dicti Domini rationem. Scimus lucernam ad hoc accendi, ut non modio aut aliquo operimento tegatur; quod si fiat, usus ejus nulli rei proderit: sed ideo accenditur in candelabro, ut in edito loco posita cæcitate obscuræ noctis abijciat, et lucis suæ usum in domo constitutis impertiat. Quod ideo Dominus commemorat, quo sciremus, et nos ideo gratia fidei accensos, et **39** luce spiritus illuminatos, ut et ipsi per opera fidei atque justitiæ velut lucerna spiritualiter luceremus; et hos qui in tenebris erroris sunt positi, ignorantie nocte depulsi, veritatis ipsius lumine illustreremus. Unde Apostolus ait : *Inter quos lucetis sicut luminaria in hoc mundo, verba vitæ continentis (Philipp. ii, 15, 16).* Quod si non faciamus, videbimur tam necessariæ luminis utilitatem, ad damnum tam nostrum quam aliorum, infidelitate nostra velut quodam velamine obtegere et obumbrare. Quapropter et illum qui silentium ad lucrum cælestis negotiationis acceptum abscondere magis voluit quam ad mensam nummulariis dare, debitam penam incurrisse scimus et legimus (Matth. xxv, **D** 28, 30).

IV. Et ideo lucerna illa spiritalis, quæ ad usum salutis nostræ accensa est, semper lucere debet in nobis. Habemus enim lucernam cælestis mandati, et gratiæ spiritalis, de qua David retulit : *Mandatum tuum lucerna pedibus meis, et lux semitis meis (Psal. cxviii, 105).* De qua et Salomon ait : *Quoniam lucerna est præceptum legis (Prov. vi, 23).* De qua per Sophoniam quoque prophetam Dominus testatur : *Et scrutabor Jerusalem cum lucerna (Soph. i, 12).* In

^a Humiditatem. An humilitatem, prout editio prima Basileensis?

^b Corrigit. LXX, Prov. iv, 18, καταρῶσα, dit-

A hac enim lucerna inextinguibile legis ac gratiæ suæ lumen ostendit, quod non aliquo cæcæ mentis velamine operiendum est vel obscurandum, ut Judæi vel hæretici faciunt, qui perspicuam lucem prædicationis divinæ pravis interpretationibus obtegere et occultare nituntur, pro fide perfidiam **40** prædicando, et lumen veritatis erroris tenebris obvelando. Unde lucerna hæc legis ac fidei non occultanda nobis est, sed ad salutem multorum semper in Ecclesia, velut in candelabro, constituenda; ut veritatis ipsius luce et nos fruamur, et omnes credentes illuminentur. Ad ejus luminis contemplationem etiam, per Isaiam nos sanctus Spiritus adhortatur dicendo : *Venite, ambulemus in luce Domini. Dimisit enim populum suum domus Israel (Isai. ii, 5, 6, sec. LXX).* De qua luce et beatus Petrus in Epistola sua testatus est, dicens : *Qui eripuit nos de tenebris, et advocavit nos in admirabilem lucem (I Petr. ii, 9).* Unde et Zacharias propheta, ut spiritalis hujus luminis et cælestis candelabri quod in figura Ecclesiæ ostensum est, manifestaret mysteria, inter cætera quæ ei pro merito prophetiæ monstrata sunt, etiam candelabrum aureum cum lampadibus suis se vidisse testatus est (Zach. iv, 2). Nam et in tabernaculo testimonii ad futuræ veritatis exemplum candelabrum cum lucernis indefesso lumine populo lucebat (Exod. xl). Cujus rei ratio Judæis quidem occulta est, sicuti et omnia sacramenta legis, sed nobis jam manifesta. Scimus enim in candelabro illo typum veri et æterni luminis ostensum: id est Spiritus sancti, qui per multiformem gratiam omne Ecclesiæ corpus semper illuminat. Unde et Dominus in Evangelio, inter cætera, discipulos suos ut lucernas in manibus ardentes habeant adhortatur, dicendo : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes (Luc. xii, 15).* Quod utique **41** Dominum præcepisse, non corporali sensu, sed ratione spiritali, intelligendum est. Nam quia in lucerna mandatum Dei, sive lumen legis significatur; ideo lucernam in manibus portare jubemur, ut illuminati gratia Spiritus sancti, operibus justitiæ ac fidei luceamus, secundum quod Salomon retulit : *Vitæ, inquit, justorum, similiter ut lux fulgebunt; procedunt enim et illuminant, donec^b corrigit dies (Prov. iv, 18; sec. LXX).*

V. Merito ergo, cum in præsentem loco Dominus lucernæ mentionem fecisset, dicendo : *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt,* addidit dicens : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et magnificent Patrem vestrum qui in cælis est (Matth. v, 16).* Magnificatur enim Deus in nobis apud incredulos et infideles, si secundum præcepta divina vivamus, si bonis operibus luceamus. Unde et sanctus Apostolus ait : *Magnificate et portate Deum in corpore vestro (I Cor. vi, 20).* Et beatus Petrus in Epistola sua similiter com-

gdi. Legit tamen corrigit etiam Lucifer Calaritanus, ut ad eum locum annotat Nobilius. Editio prima Basileensis habet decurrat.

monet : *Ut cum detrectaverint de vobis, opera justitiæ magnificent Deum nostrum* (I Petr. III, 16). Potest autem et aliter intelligi, quia multiplex intelligentia spiritalis est, ut in lucerna ipsum Dominum significare noscamus, propter assumpti corporis humilitatem. Hic quidem, non solum **42** secundum gloriam divinitatis, Sol justitiæ nuncupatur, sed secundum assumpti corporis sacramentum etiam lucerna ostenditur; quia cum Deus esset gloriæ et majestatis æternæ, humilis in hoc mundo tamquam lucerna apparuit. Et non sine causa tamquam lucerna: quia lucerna per noctem lucere consuevit. Idcirco itaque in hoc mundo humilis tamquam lucerna apparuit: ut tenebras erroris de cordibus nostris et ignorantiae noctem depelleret; qui in hoc mundo velut in nocte positi degimus. Hujusmodi ergo lucerna, id est incarnatio Christi ostensa a Lege et prophetis, jam non obscura prædicatione legis tamquam modio tegitur, nec infidelitate Scribarum ac Pharisæorum velut quodam vase perfidiæ operitur: sed in cruce, velut in candelabro, constituta, omnem Ecclesiæ domum illuminat. Secundum mysterium itaque incarnationis, lucerna est; secundum gloriam vero Divinitatis, Sol justitiæ est. Denique in ipso crucis candelabro, tamquam Sol resplenduit, cum per Apostolorum prædicationem, quasi per quosdam radios, universo orbi clarissimum suæ cognitionis lumen innoxit Dominus et Salvator noster, qui est benedictus in sæcula.

43 TRACTATUS VI^a.

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. Deinde ait: *Nolite putare, quia veni solvere Legem aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere* (Math. v, 17). Non ad dissolvendam Legem vel Prophetas Filius Dei venit, qui auctor est Legis et Prophetarum; quia ipse Moysen ad tradendam Legem populo dedit, et Prophetas ad prædicationem futurorum sancto Spiritu mundavit: *Non ergo, inquit, veni solvere Legem aut Prophetas, sed adimplere.* Implevit autem Legem et Prophetas hoc modo; dum ea quæ scripta erant in Lege et Prophetis, ipse consummavit. Unde cum acetum in cruce oblatum sibi bibisset, ait: *Adimpletum est* (Joan. xix, 30): ut evidenter ostenderet, omnia quæ de se in Lege et Prophetis scripta erant, etiam usque ad acetum esse completa. Adimplet Legem omni modo, dum mysterium paschæ vel agni, olim in figura monstratum, passionis suæ sacramento complevit. Unde ait Apostolus: *Nam et pascha nostrum immolatus est Christus* (I Cor. v, 7). Adimplet Legem, dum sacrificia Legis, omniaque exempla in se præfigurata, accipiendo corpus, veritatis ratione complevit. Vel certe adimplet Legem, dum præcepta Legis quæ dederat, evangelicæ gratiæ suæ supplemento confirmat. Quam autem Legem venit adimplere, in sequenti demonstrat dicendo: *Donec* **44**

caelum et terra transeant, iota unum vel unus apex a Lege non cadent, donec omnia fiant (Math. v, 18). Quam vera igitur ac divina sit prædicatione Legis, ex hoc ipso cognoscimus, de qua ne iota quidem vel unum apicem posse cadere Dominus manifestat. Quamquam in hoc iota vel apice Legis, etiam sacramentum crucis possit intelligi, quia iota et apex quandam in se imaginem crucis ostendunt, quæ a Lege ac Prophetis prædicata nulla ratione poterat præteriri.

II. Deinde ait: *Qui solverit, inquit, unum de mandatis istis minimis et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum* (Ibid., 29). Cum mandata minima solvere impium sit, multo magis magna et maxima. Unde per Salomonem id ipsa Spiritus sanctus contestatur, dicens: *Qui modica spernit, paulatim decidet* (Eccli. xix, 20). Et idcirco nihil est de præceptis divinis solvendum, nihil mutilandum, sed totum fidei ac devota mente servandum atque docendum, ne regni caelestis gloria amittatur: quia, quæ judicio infidelium vel hominum sæculi minima putantur et parva, hæc apud Deum non sunt parva, sed necessaria. *Qui autem docuerit et fecerit, hunc magnum futurum Dominus ostendit in regno caelorum.* Quapropter non solum verbis operandum est, sed et factis; nec ut doceas tantum, sed ut quod docueris, facias. Et audiamus ipsum Dominum hujusmodi doctores, qui dicunt et non faciunt, **45** in Evangelio increpantem: *Væ, inquit, vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, quia oneratis homines oneribus, quæ portari non possunt, ipsi autem non tangitis digito vestro sarcinas ipsas* (Math. xxiii, 4). Unde et Apostolus ait: *Non, inquit, audiores Legis justii sunt apud Deum, sed factores Legis justificabuntur* (Rom. II, 13). Si hoc etiam de audientibus dicit, quid de doctoribus intelligendum est? Iude et Salomon ait: *Noli esse citatus in lingua tua, et segnis ac remissus in operibus tuis* (Eccli. iv, 34). Et ideo oportet eum qui docet, exemplum ex se præbere puræ fidei per honestatam conversationis suæ, ut Apostolus Timotheo scribit: *Forma, inquit, esto fidelium* (I Tim. iv, 12). Et iterum: *Exemplum te ipsum præbens operum bonorum, in justitia, in castitate, in sobrietate, per doctrinam sanam* (Tit. II, 7, 8). Unde et ipse Filius Dei, qui magister et dominus legis est, ad exemplum nostrum, cuncta quæ docuit, voluit rebus ipsis implere.

III. Et addidit: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum caelorum* (Math. v, 20). Reprehenditur justitia Scribarum et Pharisæorum, quia non fidem promissionis divinæ, sed humanam laudem et sæculi gloriam quærebant, sicuti habemus exemplum de illo Pharisæo superbo et elato; qui ut sibi videbatur, justitiæ suæ merita præferens, impudenter se, elato animo ac superbis vocibus, in conspectu Dei jactabat (Luc. xviii, 11). Retinebant ergo speciem justitiæ

^a Apud Galland: TRACTATUS V, in S. Matthæi Evangelium.

Scribæ et Pharisei, **46** non ut Deo placerent, sed ut famam humanæ gloriæ quærerent, ut luera terrena et temporalia commoda mercarentur. Et ideo hortatur Dominus, ut hanc ^a famosam justitiam laudis humanæ, operibus justitiæ cœlestis ac fidei meritis præcedamus, per Christum Dominum nostrum.

TRACTATUS VII ^b.

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. Dehinc sequitur: *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: Si quis irascitur fratri suo, reus erit iudicio (Matth. v, 21, 22).* Hoc est quod dixit Dominus, non veni solvere Legem, sed adimplere. Hoc est, quod minus erat, addere: præcepta scilicet Legis in melius reformare. Unde et sanctus Apostolus ait: *Legem ergo destruximus per fidem? Absit: sed Legem constitutumus (Rom. iii, 31).* Rudi et duro populo Legis tradita sunt mandata justitiæ; perfecto autem et fideli populo evangelica traduntur præcepta consummatæ fidei et cœlestis justitiæ. Lex præcepit non occidendum, Evangelium vero nec irascendum: ut omnem radicem peccati auferret de cordibus nostris; quia per iracundiam potest etiam usque ad homicidium perveniri. **47** Unde non immerito beatus Job in libro suo ita testatus est dicens: *Stultum interficit iracundia, seductum autem occidit emulatio (Job. v, 2).* David quoque ita ait: *Irascimini, et nolite peccare; dicite in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini (Psal. iv, 5).* Quod testimonium sanctus Apostolus interpretatus est dicens: *Sol non occidat super iracundiam vestram, neque detis locum diabolo (Ephes. iv, 26, 27).* Cum ergo irasci non liceat, multo minus homicidii crimen admittere. Et cum iracundia teneatur in futuro iudicio; quam putamus poenam habiturum ipsius sceleris factorem?

II. *Qui autem dixerit, inquit, fratri suo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis (Matth. v, 22).* Ita docet nos Dominus per omnia esse perfectos, ut ne levibus quidem vel vanis sermonibus futuro iudicio rei teneamur. Vetat namque dici fratri, *raca*, id est vacue et inanis: non enim debet dici vacuus et inanis, qui fide et Spiritu sancto plenus est. Neque enim debet fatuus appellari, qui credendo in Christo, divinæ sapientiæ gratiam consecutus est. Unde et cum per Salomonem Spiritus sanctus de viro evangelico loqueretur, ita testatus est, dicens: *Beatus qui non est lapsus verbo oris sui, et non est stimulatus tristitia delicti (Eccli. xiv, 1).* Et idcirco alio loco idem Salomon ait: *Fac ori tuo seras, et linguæ tuæ et verbis tuis fac stateram (Eccli. xxviii, 18).* Et iterum: *Circumcide a te pravum os, et iniqua **48** labia longe expelle a te (Prov. iv, 24).* Et iterum: *Indisciplinata loquelæ non assuescat os tuum; est enim in illa tristitia delicti (Eccli. xxiii, 17).* Unde et David ait: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et os-*

^a *Famosam.* An *Fumosam*, prout in margine Gryphæus.

tium circumstantiæ labiis meis (Psal. cxl, 3). Et iterum in alio psalmo dixit: *Dixi, custodiam vira meas, ut non delinquam in lingua mea (Psal. xxxviii, 1).* Quia, ut Salomon ait: *Labia imprudentum stulta narabunt; et statera appenditur verbum prudentis (Eccli. xxi, 28).* Et ideo Dominus in Evangelio (*Matth. xii, 36*), etiam pro otioso sermone rationem nos reddituros esse testatus est. Hinc et Apostolus ita hortatur, dicens: *Omnis sermo nialus ex ore vestro non exeat, nisi qui bonus est ad ædificationem fidei (Ephes. iv, 29).* Et iterum: *Sermo vester sit semper in gratia sale conditus, ut scialis quomodo oporteat vos unicuique respondere (Coloss. iv, 6).* Ob quam rem in omnibus cautos nos esse convenit, ne per familiaritatem inutilium verborum, damnum salutis acquiramus.

B III. Dehinc ait: *Si offers munus tuum ante altare, et ibi rememoratus fueris quia habet aliquid frater tuus adversum te; relinque illic munus tuum, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc offer munus tuum (Matth. v, 23, 24).* Quanti habeat Dominus fraternam dilectionem, ex hoc ipso cognoscimus; cum oblatum Deo munus ostendit accepte non offerri, nisi prius oblator muneris fratri suo, iracundia seposita, reconcilietur. Invenimus denique offerentis Cain munera idcirco a Deo repudiata (*Gen. iv, 5*), quia charitatis **49** iura non servans, adversus fratrem iram animo retinebat. Unde non immerito Dominus in Evangelio multis locis, charitatis fraternæ dilectionem præcipue custodiendam esse insinuat, dicendo: *Mandatum novum do vobis, ut dilectionem habeatis ad alterutrum (Joan. xiii, 34).* Et iterum: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si charitatem ad alterutrum habueritis (Ibid., 35).* Non immerito etiam per Zachariam prophetam ita Dominus loquitur: *Judicium justum et pacificum judicate, et nolite retinere malitiam fratris vestri in cordibus vestris (Zach. viii, 16).* Per David quoque similiter testatur: *Desine ab ira, et derelinque indignationem (Psal. xxxvi, 8).* Pari modo etiam per Salomonem Spiritus sanctus loquitur, dicens: *Homo homini reservas iram, et a Deo quæris medelam? Ipse in hominem similem tibi non habes misericordiam, et Deum exoras pro peccatis? Et ipse cum sis caro retines iram, et propitiationem petis a Deo? Et quis orabit pro delictis tuis (Eccli. xxviii, 3-5).* Et superaddidit dicens: *Memento novissima, et desine inimicari (Ibid., 6).* Unde et sanctus David evangelici præcepti per Spiritum sanctum non ignarus, de se ita testatus est, dicens: *Si iniquitatem, inquit, conspexi in corde meo, non exaudiet Dominus (Psal. lxxv, 18).* Quid enim tam gratum Deo, tam necessarium nostræ salutis, quam quod Dominus præcipit, iram non retinere, pacifico animo ac simplici conscientia Deo munus offerre, sicut obtulit primus Abel? Et ideo munera ipsius suscepta sunt a Deo, Cain reprobata: quia Abel pura ac simplici **50** mente munera Domino offerebat; Cain vero iram adversus fratrem tenebat in corde. Quapropter si volumus

^b Apud Galland.: TRACTATUS V, in S. Matthæi Evangelium.

munera nostra Deo placere, excludere iracundiam de A
 cordo debemus, interficere malitiam contra fratrem
 susceptam, tenere vero pacem fraternam, servare
 charitatem, diligere unitatem, custodire con-
 cordiam, ut placere Dominum mereamur, qui est be-
 nedictus in sæcula.

TRACTATUS VIII^a:

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. Post hinc sequitur: *Esto, inquit, consentiens*
adversario tuo, dum es cum illo in via, ne forte adver-
sarius tradat te judici, et iudex tradat te ministro, et
in carcerem mittaris: Amen dico tibi, non exies inde,
donec reddas novissimum quadrantem (Matth. v, 25,
 26). De hoc Domini dicto quidam ita existimant in-
 telligendum, asserentes hujusmodi adversarium qui
 culpa sua vel aliena inimicus exstiterit, cito ad pa-
 cem et amicitias esse revocandum, dum cum illo su-
 mus in via; id est in cursu vitæ præsentis: ne cum
 de sæculo fuerit recessum, unusquisque, ut charitatis
 immemor et inimicitiarum reus, incipiat Deo iudici
 offerri, et tradi a iudice ministro; id est præposito
 tormentorum; ut missus in carcerem gehennæ debitas
 peccati pœnas exsolvat. Sed assertio ista non
 plenam videtur habere rationem. Quidenim? si aliquis
 51 e fratribus ob causam fidei adversarius existat,
 nunquid perfidiæ ipsius consensus commodandus
 est, ne cum tali religiosa discordia maneat? Habe-
 mus adversarios et gentiles qui fidei nostræ adver-
 santur, qui nos interdum tempore persecutionis ad
 nefanda sacrificia cogunt: numquid et propter hu-
 jusmodi adversarios hoc agendum est, quemadmo-
 dum voluntati ipsorum consensum sacrilegum com-
 modemus, ne inimici permaneant? quorum sacrilegum
 persuasioni non modo consentiendum non est, verum
 etiam invicta fide resistendum.

II. Quidam etiam aperte adversarium hic diabo-
 lum intelligendum existimant; quod qua ratione ad-
 struant, non animadverto. In quo enim debet con-
 sensus diabolo commodari; cuius hoc opus est, ut
 totum contra fidem, contra salutem, contra divinam
 religionem suadeat, hortetur, extorqueat? Nisi forsitan
 hoc sensu intelligi debeat, ut si forte persecutor
 aliquis inimicus existens, vel diabolus (quia auctor
 persecutionis est) voluerit causa nominis Christi
 Christiano mortem inferre, libenter consensum ac-
 commodet, ut morti pro Christo tradatur, ne idem
 diabolus, qui *accusator noster est*, reos nos apud
 Deum constituat de fidei prævaricatione, et pœnæ
 obnoxios faciat: quia diabolus, quamvis omnis cri-
 minis auctor sit, ipse tamen et accusator est. Hoc
 enim dictum de eo in Apocalysi legimus: *Et præci-*
pitatus est, inquit, Draco accusator fratrum nostrorum,
 52 *qui accusabat eos in conspectu Dei die ac nocte*
(Apoc. xii, 10). Ipse suasor, ipse accusator suadet,
 ut decipiat; accusat, ut damnet.

^a Apud Galland. : TRACTATUS VII in S. Matthæi
 Evangelium.

^b Al. pleniq

III. Alii vero, quorum assertio plenius^b militi vi-
 detur, adversarium hic Spiritum sanctum existimant
 intelligendum; qui adversatur vitis et desideriis
 carnis, secundum quod Apostolus manifestat, dicen-
 do: *Caro; inquit, concupiscit adversus spiritum, et*
spiritus adversus carnem: hæc enim sibi invicem ad-
versantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis (Gal.
 v, 17). Spiritus enim cœlestis desiderat, caro ter-
 rena concupiscit: Spiritus bonis spiritalibus gaudet,
 caro vitis corporalibus oblectatur. Unde et Aposto-
 lus ait: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in*
quo signati estis in die redemptionis (Ephes. iv, 30).
 Huic, credo, adversatio peccati et erroris humani,
 suadent quæ justa et sancta sunt, in omnibus ob-
 dire nos Dominus præcepit, dum cum illo sumus in
 B via, id est in comitatu vitæ præsentis, ut æternam
 pacem, et perpetuam societatem cum eo habere pos-
 simus: Verum si quis voluntati Spiritus sancti dicta
 non audiens et contrarius exstiterit, non dubium est,
 hujusmodi hominem, post excessum vitæ, Dei Filio,
 qui iudex vivorum ac mortuorum est, offerendum; a
 quo tradetur ministro, id est, Angelo tormentorum mit-
 tendus in carcere gehennæ; unde non dimittetur, nisi
 etiam 53 novissimum quadrantem reddat, id est,
 omnem pœnam debiti etiam usque ad novissimum
 peccatum exsolvat. De hoc igitur adversario Domi-
 nus in præsentis loco loqui intelligitur, qui adver-
 sans peccatis nostris salutem nostram desiderat, qui
 nos idcirco cupit sibi esse consentaneos, ut et pœ-
 nas inferni evadere, et regna cœlestia consequi me-
 reamur. De quo et Salomon in libro suo testari vi-
 detur, cum dicit: *Est unus, et non est secun-*
da, et quidem nos filius, nos frater est ei, et non est
finis omni labori suo (Eccl. iv, 8). Et: *Optimi sunt*
duo quam unus, quibus est merces bona labor ipsorum;
quia si ceciderit unus, alter erigit socium suum. Væ
illi uni cum ceciderit, quia non habet qui erigat illum
(Ibid., 9, 10): ostendens quia caro quæ concor-
 diam et societatem sancti Spiritus habere meruerit,
 cum in mortem ceciderit, ab eodem Spiritu erigatur
 in vitam et gloriam sempiternam. Et ideo, væ uni
 illi dixit; quia cum ceciderit, non habet qui erigat
 eum: id est, quia caro quæ consortium Spiritus
 per infidelitatem suam non meruerit habere, non in
 vitam æternam erigitur, sed in pœnam perpetuam
 D suscitatur ab eo qui iudex vivorum ac mortuorum
 est: cui est laus et gloria, in sæcula sæculorum.
 Amen.

54 TRACTATUS IX°.

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. Deinde ait: *Audistis, quia dictum est antiquis:*
Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: Si quis vide-
rit mulierem ad concupiscendum carnem, jam mœchatus
est in corde suo (Matth. v, 27, 28). Non immerito
 sanctus David ait, dicendo: *Tu mandasti mandata*

^a Apud Galland. : TRACTATUS VIII in S. Matthæi
 Evangelium.

tua custodiri nimis (Ps. cxviii, 4). Adeo nimis, quia non solum adulterium, sed etiam concupiscentia rea teneatur ad crimen. Lex adulterium damnat, Evangelium vero etiam concupiscentiam punit, quæ radix est adulterii. Unde per Salomonem, multis locis id ipsum Spiritus sanctus contestatur, dicendo : *Post concupiscentias tuas non eos, et a voluptate tua vitare ; quia si dederis animæ tuæ concupiscentiam, tradet te in gaudium inimicis tuis et invidis tuis (Eccl. xvii, 30, 31).* Et iterum : *No des fornicariis animam tuam in ullo, ne perdas te et hereditatem tuam. Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius. Averte faciem tuam a muliere compta, et ne circumspexeris speciem alienam (Eccl. ix, 6, 8).* Et postea addidit : *Speciem alienæ mulieris multi admirantes reprobatæ sunt ; colloquium enim illius quasi ignis ardescit (Ibid., 11).* Bene dixit, quasi ignis ardescit : quia in hujusmodi mulieris colloquio desiderium libidinis quasi ignis accenditur. Unde vitare debes talem mulierem, ne te flamma cupiditatis exurat. Ideo et Salomon ait : *Non te vincat formæ desiderium, neque capiaris oculis tuis, neque rapiaris palpebris tuis (Prov. vi, 25 sec. LXX).* Et iterum ait : *Aufer a me ventris concubitus concupiscentiam, et concubitus concupiscentiæ non apprehendat me, et animæ irreverenti et infrenatæ ne tradideris me (Eccl. xxiii, 6).* Audiamus et beatum Job, qui se in omnibus virum evangelicum præbuit, et mandatum Domini, antequam audiret, implevit, id ipsum de se contestari, cum dicit : *Si deflexit pes meus de via, et secutum est cor meum oculus meum, si manibus meis tetigi munera, alii fractus meos edant : si secutum est cor meum uxorem alienam, aut si assiduous sibi ad illam, placeat et uxor mea alteri Ira enim furoris est et immundi spiritus, commaculare mulierem viri : ignis est ardens (Job. xxxi, 7, 12).* Unde, quia grave peccatum est adulterium, ad extirpandam radicem peccati ipsius, ne conscientia nostra maculetur, etiam concupiscentiam interdixit, quæ est adulterii origo, secundum quod beatus Jacobus in Epistola sua refert : *Concupiscentia, inquit, parit peccatum, peccati autem concupiscentia acquirit mortem (Jac. i, 15).* Idcirco et per David Spiritus sanctus de hoc ipso ita loquitur : *Beatus, inquit, qui tenet, et allidet parvulos suos ad petram (Ps. cxxxvi, 9).* Hanc beatum et vere evangelicum virum ostendens, qui desideria et concupiscentias carnis per infirmitatem humanam nascentes, statim antequam creascent, in ipso nativitate exordio, per fidem Christi qui petra dictus est, enecaverit (I Cor. x, 4).

II. Deinde ait : *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus eat in gehennam. Et si manus tua, inquit, scandalizat te, abscinde eam, et projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum*

^a In Basileen. prima, et alter^o Grynæi, ventris concupiscentiam.

^b Infrenatæ. Vol g. antio. infrenato. Paulo ante apud LXX. Prov. vi, 25, μηδὲ συναρκασθῆς ἀπὸ τῶν

membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam (Matth. xxix, 29, 30). Non oculus mihi vel manus corporis humani significat, sed oculum vel manum cordis : id est, sensum malæ concupiscentiæ et carnalis desiderii abscindi de cordibus præcipit, unde omnia mala procedere ipse Dominus in Evangelio manifestat, dicendo : *De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidium, adulterium, blasphemia, falsa testimonia, et cætera quæ coinquant hominem (Matth. xv, 19, 20).* Verum, corpus detruncare nihil proficit ad malæ mentis emendationem, in qua totus guttûs est vitiorum. Denique videmus multos orbatos oculis vel corpore debilitatos, a vitis tamen non cessare. Unde hæc magis membra vitiorum, malæ mentis, et pravæ cogitationis excindere nos Dominus præcipit, propter Regnum cælorum : ne dominantibus vitis, et corpus et anima, id est, totus homo reus efficiatur ignis æterni. Quidam autem hoc de aliis vel proximis intelligendum esse existimant, qui nobis velut oculi capitis chari sunt ac dilecti ; **¶** ut si forte aliqui de hujusmodi fidei ac spei nostræ contrarii existentes scandalum generaverint, abiciantur a nobis, et ut inimici salutis habeantur : ne cum ejusmodi hominibus perfidis et blasphemis unisquisque nostrum sociatus, pari poenâ damnetur.

III. Sed quia corporis mentio facta est, rectius id magis de corpore Ecclesiæ potest intelligi : in quo oculus, velut pretiosum membrum, episcopus significatus agnoscitur, qui lumine mandati divini totum corpus illuminat. De hoc ergo dictum recte intelligitur : *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam : ut si forte hujusmodi oculus, id est episcopus, per pravam fidem et turpem conversationem Ecclesiæ scandalum fuerit, eruentum eum esse, id est abjiciendum a corpore Ecclesiæ præcipit, ne peccato ipsius reus populus teneatur. Scriptum est enim quia modicum fermentum totam massam corrumpit (I Cor. v, 6).* Et iterum : *Auferte malum de vobis ipsi (Ibid., 13).* In manu vero presbyter significatus intelligitur : qui si et ipse pravam fidem tenens aut non recte vivens, scandalum populo fecerit, abscindi eum Dominus jubet ; id est abjici, ne peccato ipsius Ecclesiæ maculetur, cum Ecclesiæ juxta Apostolum sancta et immaculata esse debeat (Ephes. v, 27), per Christum Dominum nostrum qui est benedictus in sæcula Amen.

58 TRACTATUS X c.

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. Dehinc sequitur : *Audistis, quia dictum est antiquis : Qui dimiserit uxorem suam, det illi libellum repudi. Ego autem dico vobis : Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta causâ fornicationis, facit eam*

αὐτὴς ἄγαρῶν. Neque abripiaris ab eius palpebris, Sic et Vulg.

^c Apud Gallend. : TRACTATUS IX in S. Matthæi Evangelium.

mæchari (Matth. v, 31, 32). In omnibus Dominus ac A Salvator noster legis antiquæ jura reformat in melius. Jamdudum quidem populo Judaico illicite venturi ac suis voluptatibus servienti, per Moysen repudii dandi quacumque de causa indulta videbatur licentia; non quod ita legis ratio postularet, sed quia populi carnalis effrenata voluptas secundum rigorem disciplinæ justitiam legis tenere non posset. Idcirco hæc permissa facultas est, secundum quod alio in loco ipse Dominus responso suo, adhuc eis requirentibus, manifestat. Nam cum dicerent, cur Moyses permisisset dari libellum repudii, respondit Dominus dicens: *Ad duritiam cordis vestri scripsit hoc Moyses, dari libellum repudii; ab initio autem non fuit sic* (Matth. xix, 8). Unde nunc non immerito Dominus ac Salvator noster, sublata illa B licentia, antiquæ constitutionis suæ præcepta restaurat. Jubet namque matrimonii castum conjugium indissolubili lege servari, ostendens conjugii legem a se esse primitus institutam. Ipse enim ait: *Quod ergo Deus conjunxit in unum, homo non 59 separet*. Quo dicto et ^a passivam Judæorum licentiam, et stultam ac miserabilem Manichæorum præsumptionem, qui negant a Deo esse conjugia, hujus sententiæ pronuntiatione damnavit, dicens, *excepta causa fornicationis uxorem non licere dimittere*: aperte demonstrans, eum contra Dei agere voluntatem, qui matrimonium a Deo junctum illicita divortii separatione temerare præsumperit. Unde non ignorant, quam grave apud Deum damnationis crimen incurrant, qui per effrenatam libidinis voluptatem C (absque fornicationis causa) dimissis uxoribus, in alia volunt transire conjugia. Quod idcirco se credunt impune committere, quia humanis et sæculi legibus id videtur permissum, nescientes, in hoc se gravius ac magis delinquere, quia humanas leges divinis præferant; ut quod illicitum Deus esse constituit, ideo licitum credant quia ab homine sit libere permissum. Sed sicuti uxorem caste ac pure viventem dimittere fas non est; ita quoque adulteram dimittere permissum est, quia ipsa mariti consortio fecit se indignam, quæ in corpus suum peccando, Dei templum ausa est violare.

II. Dehinc ait: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non pejerabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino: neque per cælum, quia thronus Dei est: 60 neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Hierosolymam, quia civitas est Regis magni: neque per caput tuum jurabis, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester: est, est; non, non: quod autem abundantius est, a malo est* (Matth. v, 35-37). Per gratiam doctrinæ evangelicæ lex per Moysen data profectum accepit. In lege præceptum est, non esse pejerandum: in Evangelio vero nec jurandum. Quod ipsum olim per Salomonem præcipere Spiritus sanctus præmeditabatur,

^a Passivam Mendose. Leg. pessimam aut pravam.
^b Negotians. Gr. ὀνομαζῶν, nominans. Paulo ante

dicendo: *Jurationi non assuescat os tuum* (Eccli. xxxiii, 9). Et iterum: *Sicut autem servus flagellatus assidue, a livore non minuitur; sic omnis jurans et ^b negotians, a peccato non purgabitur* (Ibid., 11). Unde jurare nos prorsus non convenit. Quid enim unicuique nostrum jurare necesse est, cum nobis mentiri omnino non liceat; quorum verba ita vera semper, ita debent esse fidelissima, ut pro juramento habeantur? Et idcirco Dominus non solum pejerare, sed etiam jurare nos prohibet; ne tunc tantum videamur verum dicere, cum juramus; ne quos veraces in omni sermone esse constituit, putaremus sine juramento licitum esse mentiri. Juramenti enim hæc causa est, quia omnis qui jurat, ad hoc jurat, ut quod verum est eloquatur. Et ideo Dominus inter juramentum et loquelam nostram nullam vult ⁶¹ esse distantiam: quia sicut in juramento nullam convenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium, quia utrumque, et perjurium et mendacium, divini judicii pœna damnatur, dicente Scriptura: *Os quod mentitur, occidit animam* (Sap. i, 11). Quisquis ergo verum loquitur, jurat; quia scriptum est: *Testis fidelis non mentitur* (Prov. xiv, 3). Unde non immerito Deum nostrum jurare sæpe Scriptura divina commemorat, quia a Deo, qui verax est et mentiri nescit, quidquid dicitur, pro juramento habetur, quia verum est omne quod loquitur. Invenimus quidem aliquoties Deum jurantem, sed propter Judaicæ infidelitatis perfidiam, qui putant omne verum non nisi in fide juramenti consistere. Idcirco ergo etiam Deus jurare voluit, ut qui loquenti Deo non credebant, crederent vel juranti.

III. Ait ergo Dominus: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non pejerabis. Ego autem dico vobis, non jurare omnino: neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis.* in his Domini dicitis, quibus per hujusmodi elementa jurare nos prohibet, duplex intelligentia est. Primum enim voluit a nobis et usum jurationis, et consuetudinem humani erroris auferre; ne unusquisque nostrum per hæc elementa jurando, creaturam in honore divinæ venerationis haberet; aut idcirco impunitatem perjurii ⁶² habere se crederet, si per mundi elementa juraret, cum scriptum sit: *Nec juravit proximo suo in dolum* (Psal. xxiii, 4). In quo etiam errorem tam Judaicæ infidelitatis, quam etiam generis humani condemnat, qui relicto creatore, creaturam sub divina veneratione habuerunt, secundum quod Apostolus retulit: *Et coluerunt, et servierunt creaturæ, potius quam creatori* (Rom. i, 25). Deinde etiam hoc modo potest intelligi; quia cum juratur per cælum et terram, juratur per eum qui cælum et terram constituit, secundum quod ipse Dominus alio loco manifestavit, dicendo: *Qui jurat in altari, jurat in eo et in omnibus quæ super illud pro flagellatus, ibid. Ἐρωτάσθε, interrogatus. Neque aliter Vulg.*

sunt : et qui jurat ^a in throno Dei, jurat in eo, et in A omnibus quæ super illud sunt : et qui jurat in throno Dei, jurat in eo, et in eo qui habitat in ipso (Matth. XIII, 20). Neque, inquit, per Hierosolimam, quia civitas est magni Regis : id est typus corporis Christi, quod est spiritualis illa et cœlestis Ecclesia. Neque, inquit, per caput tuum jurabis, quia secundum Apostolum : Caput viri Christus est (1 Cor. XI, 3). Unde qui per hæc jurat, per eum qui omnium horum auctor est, jurat. Sit ergo, inquit, sermo vester : est, est ; non, non : quod autem abundantius est, a malo est : docens, quod omnis sermo a nobis prolatus nihil aliud quam quod verum est debeat continere ; cum omne mendacium (id est, quod amplius est), ad auctorem diabolum revocetur, qui semper ab initio mendax est, **63** sicut et pater ejus (Joan. VIII, 44). Unde semper, quod verum est, loqui et meditari debemus, ut discipulos nos esse ejus qui veritas est ostendamus, qui est benedictus in sæcula.

^b TRACTATUS XI.

In caput v Evangelii S. Matthæi.

I. Dehinc sequitur : Audistis, quia dictum est antiquis : Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis : Non resistere malo : sed si quis te percusserit in maxillam dexteram, præbe illi et sinistram : et ei qui vult tecum judicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium (Matth. V, 38, 40). Ad omne nos exemplum patientiæ et humilitatis Dominus per evangelica præcepta conformat. Jam dudum jussum fuerat in lege, si quis iracundiæ furore commotus, vel oculum vel dentem alterius eruisset, ipse quoque simili pœnæ atque eidem damno subjaceret. In quo præcepto, et justitia legis ostensa est, et insolentis populi sub hoc terrore temeritas refrenata est : ut quia metum futuri judicii non habebant, saltem vel præsentis vindictæ pœna eos a scelere prohiberet. Hi vero qui secundum fidem evangelicam vivunt, retributionem vindictæ istius non requirunt, quibus omnis spes retributionis et vindictæ in futuro servatur. Et ideo Dominus in Evangelio non solum vicem nos injuriæ reddere non jubet, sed percussos in dexteram maxillam, **64** etiam aliam præcipit præbere, si hoc ira percutientis exegerit. Hoc enim ait : Qui te percussit in dexteram maxillam, præbe ei et sinistram. Hoc est enim ^c vere fide vivere, non præsentem ultionem, sed futuram vindictam expetere ab eo qui ait : Miki vindictam, ego retribuam, dicit Dominus (Deut. XXXII, 35 ; Rom. XII, 19). Hunc talem evangelicum virum, qui percussus in maxillam libenter alteram præbet, Hieremias evidenter ostendit cum dicit : Bonum est viro cum portaverit jugum grave in juventute sua. Sedebit singulariter et tacebit, quia portavit jugum grave. Dabit percutiendam maxillam suam, et satiabitur in opprobrio (Thren. III, 27-29). In quo manifeste eum utique ostendit bea-

tum virum, qui sub hoc jugo evangelicæ legis vivens, ab omni persequentis injuria se non avertit. Hujusmodi enim meditatio tolerantia, ducit ad passionem martyrii. Facile enim etiam persecutionis tempore pœnæ corporis poterit sustinere, si in pace ante exercitatus, hujusmodi injurias æquanimiter ac libenter suscipiat. Nec sane convenit Christiano vicem injuriæ reddere, ne similis ei, cui vicem restituit, judicetur. Si enim malum est injuriam facere, non est alienus a culpa qui vicem malam rependit, ac per hoc non potest bonus haberi qui malum imitatur.

II. Non solum autem maxillam præbendam percutienti Dominus præcipit, sed et damna subiri. **65** Hoc enim addidit : Et qui vult tecum judicio contendere et tunicam tuam tollere, remitte ei et pallium. Post corporalis enim injuriæ tolerantiam, vult nos Dominus etiam rerum sæcularium habere contemptum : et usque adeo ab omni lite vel contentione judicii esse summos, ut si forte calumniator vel tentator existens, ad probandam fidem nostram litem moveat volens auferre quæ nostra sunt, non solum hæc quæ injuste expetit, sed etiam illa quæ non postulat, sponte nos Dominus jubet offerre. Quia si unusquisque propter calumniam litigantis hæc quæ sunt parva contempserit, per ejusmodi exercitationem eruditus, facile poterit etiam in persecutione universa quæ sunt ^d hujusmodi contemnere. Perfecta enim fides ista et perfecta victoria est contra injuriam facientem, si etiam ea quæ non postulat offerantur.

III. Deinde ait : Quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo adhuc alia duo (Matth. V, 41). Ad omne devotionis opus impigros nos esse præcipit Dominus, ac paratos. Bonum enim nostrum vult non tam necessitatis esse, quam ^e propriæ voluntatis ; ut dum amplius ex nobis facimus quam ab aliis postulamus, majoris mercedis gloriam consequamur. Integræ enim charitatis ac perfectæ devotionis officium est, plus **66** sponte præstare quam petieris. Hunc sensum quidam etiam spiritualiter intelligendum crediderunt, ut qui angariatus fuerit mille passus, vadat cum eo adhuc alia duo : id est, ut quicumque infidelis, vel nec dum cognitionem veritatis consecutus, de uno Deo Patre rerum omnium conditore, velut per iter legis ingressus, fecerit mentionem, vadas cum illo adhuc alia duo ; id est, ut post Patris professionem, per viam veritatis hunc eundem usque ad cognitionem Filii et Spiritus sancti perducas, ostendens illi, non solum Patrem, sed et Filium et Spiritum sanctum esse credendum.

IV. Denique sequitur : Et, qui petit a te, da ei (Ibid., 42). Id est, ut post cognitionem Trinitatis, donum gratiæ cœlestis prompto animo tribuamus. Vel certe misericordiam postulantis, tribuamus secundum quod possumus ; ut ipsi quod a Deo peti-

^a In throno Dei... in throno Dei. Aliter textus et vulgata versio.

^b Apud Galland. : TRACTATUS X in S. Matthæi Evangelium.

^c Vere. An vera? Sed nihil mutamus.

^d Hujusmodi. Legendum videtur, hujusmundi.

^e Propriæ. Au promptæ?

mus, præcedente merito, facilius impetrare possimus **A** ab eo qui ait : *Petite, et dabitur vobis (Matth. vii, 7)*. Verum si eos qui nos petunt despiciamus, qua fiducia Deum nobis, quod petimus, præstare credimus? dicente Scriptura: *Vide, ne avertas faciem tuam ab illo paupere; ipsa fiet, ut neq; a te avertatur facies Dei (Tob. iv, 7)*. Et omni, inquit, *volenti mutuari a te, ne queraris (Matth. v, 42)*. Jubemur per omnia religionem pietatis ac fidei custodire, ut necessitatem tribulationis alterius quam propriam computemus, nec pluris facultatem quam fratrem faciamus, Et ideo vel petentibus fratribus, vel mutuo in necessitate **67** postulantis, religioso animo et pio affectu communicare debemus, expectantes mercedem retributionis æternæ, secundum quod David ait: *Jucundus vir qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in judicio (Psal. cxl, 5)*. Et iterum: *Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi (Ibid., 9)*. Unde et sanctus Job, cujus exemplum sequi nos convenit, hæc ipsa evangelicæ præcepta implevisse se ita commemorat, dicendo: *Quod si missum feci in opem, exire januam meam nudo sinu: quod si cautionem cujusquam habui, et non disrupti: et si credidi, nihil accepi a debitore meo; aut si mei causa unquam terra genuit, aut sulci ejus ploraverunt simul: aut si fructus ejus manducavi solus sine pretio: aut si animam Domini terræ decipiens contristavi (Job. xxxi, 34-40, sec. LXX)*. Quæ omnia Job idcirco fideliter implevit, quia mercedem ab eo expectabat, qui retributor est æternorum bonorum: cui laus et gloria in sæcula. Amen.

TRACTATUS XII.

In caput v et vi Evangelii S. Matthæi.

I. Dehinc sequitur: *Audistis, quia dictum est antiquis: Diliges proximum tuum, et odies inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui vos oderunt, et orate pro calumniantibus et persequentibus vos: ut sitis filii Patris vestri, qui solem suum aridi jubet supra bonos et malos, **68** et pluit super justos et injustos (Matth. v, 43-45)*. Per omnia vult nos Dominus in præceptis suis esse perfectos. Jam dudum quidem in Lege præceptum est: *Dilige amicos, et odies inimicos (Levit. xix, 18)*: sed populo terreno et carnali secundum tempus data sunt ista præcepta, sicuti et illud: *Oculum pro oculo, dentem pro dente (Exod. xxi, 23; Levit. xxiv, 20; Deut. xix, 20)*. Nunc autem evangelicæ populæ traduntur præcepta cælestis ac perfectæ justitiæ, ut inimicos diligamus, odientes amemus, pro calumniantibus ac persequentibus possemus, ut vere filii Dei esse mereamur, qui pro misericordia sua indiscrete super bonos ac malos, justos ac injustos, vitæ presentis beneficia cælestia ac dona largitur. Ad hujusmodi præcepta evangelicæ custodienda etiam per Isaiam hortatur nos Spiritus sanctus: *Audite verbum Domini, qui speratis nomen ejus: dicit, Fra-*

tres nostri estis, his qui vos oderunt et abominantur: nomen Domini magnificetur, et appareat illis in jucunditate eorum, et illi confundantur (Isai. lxxi, 5). Unde non immerito David in Psalmo ita testatur, dicens: *Domine Deus meus, si feci hæc: si reddidi retribuētibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis (Psal. vii, 4)*. Beatus quoque Job id ipsum ita commemorat, dicens: *Quod si gavisus sum in delicto inimici mei: si dixi in corde meo, bene factum est: audiat auris mea maledictionem (Job. xxxi, 29, 30, sec. LXX)*. Hæc autem evangelicæ gratiæ præcepta, quæ nunc ad salutem hominum data sunt, invenimus per mandata Legis in animalibus formata, cum dicitur: *Si, inquit, videris **69** bovis inimici tui sub onere ruisse, non transies, sed elevabis eum eo (Exod. xxiii, 5; Deut. xxii, 4)*: ut jam nunc in lege Moysis unusquisque in animalibus disceret, quod quandoque secundum Evangelium facturus esset in homine.

II. Et merito sequitur: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum: quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester, qui in caelis est, perfectus est (Matth. v, 46, 48)*. Ostendit Dominus meritum nos perfecte dilectionis habere non posse, si eos tantum diligamus a quibus vicem nobis rependi dilectionis mutum noverimus, cum hujusmodi dilectionem etiam gentibus ac peccatoribus sciamus esse communem. Unde vult nos Dominus communem legem dilectionis humanæ lege dilectionis evangelicæ superare; ut non solum circa eos qui nos diligunt, sed etiam circa inimicos et odiosos amoris nostri ostendamus affectum, ut veræ pietatis ac bonitatis paternæ in hoc imitemur exemplum.

III. Et addidit: *Attendite ne justitiam vestram coram hominibus faciatis, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis a Patre vestro, qui in caelis est (Matth. vi, 1)*. Ab omni jaecantia inanis gloriæ atque humanæ cupiditatis vult nos esse Dominus alienos, ut opus justitiæ nostræ non hoc studio faciamus quo hominibus placere velimus, **70** sed soli Deo a quo expectamus meriti nostri mercedem. Amittit enim meritum justitiæ apud Deum, qui ideo iuste vult vivere ut gloriam humanæ laudis acquirat. Unde Apostolus ait: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem (Coloss. i, 10)*.

IV. Dehinc ait: *Cum autem facis elemosynam, noli tuba canere ante te sicut hypocritæ faciunt, qui amant stare in synagogis et in plateis ut honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem facientem elemosynam, ne sciat sinistra tua quid faciat dextera tua; ut sit elemosyna tua in absconso; et Pater tuus, qui videt in absconso, reddet tibi (Matth. vi, 2-4)*. In omnibus uos Dominus ad perfectæ fidei gloriam doctrina cælesti conformat.

* Apud Galland. : TRACTATUS XI, in S. Matthæi Evangelium.

Superius agnuit, opus justitiæ, non propter homines, sed propter Deum esse faciendum. Nunc quoque jubemur, eleemosynam facientes, tuba canere non debere: id est, non promulgare quod facimus; quia non est devota mentis, idcirco in Dei rebus aliquid operari, ut gloriam humanæ laudis expectet. Plerique enim ideo aliquid in usus pauperum largiuntur, ut inanis laudem hominum et famam sæculi de facultate mercentur: quos operis sui mercedem in hoc sæculo recepisse Dominus manifestat; quia dum hanc gloriam sæculi querunt, mercedem futuræ promissionis amittunt.

¶ V. Et ideo addidit Dominus: *Ut ut eleemosyna tua in absconso; et Pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi: volens opus misericordiæ non esse publicum, sed occultum; id est, ut non propter hominum laudem, sed propter Deum tantum operemur, a quo expectamus gloriam et futuræ benedictionis mercedem.* Hujus autem fidei operis eleemosynam sub religiosæ taciturnitatis silentio Salomon, Ecclesiam collaudans, olim protestatus est, dicens: *Speciosæ sunt genæ tuæ, præter taciturnitatem (Cant. vi, 6).* Hanc sollicit taciturnitatem, de qua ait Dominus: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua (Math. vi, 3).* Sed non hic Dominus de humani corporis manibus loquitur, quibus nos videndi, nec loquendi usus est sensus: sed in manu dextera vel sinistra, aut opus aut homines significantur. Denique scriptum legimus in libris Regnorum, manu homines significari, cum dicitur: *Nonne decepi mihi manus sunt in Israel? id est, decem tribus Israel.* Unde non dubium est, in dextera manu justos significari; in sinistra vero peccatores intelligi, secundum quod Salomon retulit: *Partes dexteriores novit Dominus; peccatores autem sunt, quæ sunt a sinistra (Prov. iv, 27).* Hujus autem dexteræ ac sinistra intelligentiam Dominus in Evangelio apertissime manifestat, cum justos a dextris, peccatores vero a sinistris collocandos esse deplorat. Hæc ergo dextera justorum, si quid secundum præceptum Domini operatur, jubetur sinistra nescire: id est, ut quod religiose ac fideliter operamur, in conspectu peccatorum et infidelium hominum non jaentur. Verum si quid non humanæ laudis studio, etiam caram religionis fratribus fideliter faceremus, non potest apud devotionis ac fidei a fratribus jactantia judicari ante Dominum ac Salvatorem nostrum, qui est benedictus in sæcula, Amen.

TRACTATUS XIII.

In caput vi. Evangelii S. Matthæi.

I. *Quidam autem et sic cum oratis, non eritis sicut hypocritæ qui amant stare in synagogis, et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum, et Pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi (Math. vi, 5, 6).* Ad omnem nos

justitiæ celestis ac fidei perfectionem Dominus instruit. Vult enim nos sine hypocrisi, et sine aliquo studio laudis humanæ, omne opus divinæ religionis implere. Prohibemur namque hypocritarum more orationes nostras omnibus jactanter ostendere, ne meritum gratiæ amittamus, Dominus enim, non simulatam ac jaentem, sed simplicem ac fidelem orationem requirit. Et ideo clauso ostio, id est, intra cordis ac conscientiæ ipsius secretum a Domino jubemur orare, ut ab eo qui secretorum et occultorum est cognitior, recipiamus orationis occultæ mercedem. ¶ Religiosam enim mentis est, Deum non clamore vel sono vocis, sed devotione animi ac fide cordis orare, secundum quod David in Psalmo testatur, dicens: *Dicite in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini (Psal. iv, 5).* Invenimus denique in libris Regnorum Annam illam sanctissimam (I Reg. i, 15), hujus evangelicæ doctrinæ præcepta complectentem. Nam cum sine aliqua vocis sono, in cordis sui secreto, in conspectu Domini fideliter orans, desiderii sui preces effunderet, statim exaudiri a Domino meruit. Sic et Panjeli, cum tribus parvis occulte semper arantibus, interpretationes somnii et revelationum secreta Dominus scire concessit (Dan. i, 17). Cornelius quoque hoc dum præcepta evangelicæ aruditus, dum in cubiculo suo secreto ac fideliter orat, meruit vocem sancti angeli loquentis audire (Act. x, 2, 3). Quid de Jona dieo-mura, qui non modo non cubiculo, sed utro belluæ clausus, in tantum orans meruit exaudiri, ut de profunda maria et de ventra tam immanis belluæ inoplumia ac vivus evaderet (Jon. ii)? Exauditus autem a Deo est, non quia voce, sed quia fide clamabat. Et ideo clamore vocis non est opus in oratione ad Deum, quem scimus secreta cordis intueri; sed clamore fidei, ac religiosæ mentis devotione.

¶ Unde non immerito in sequentibus Dominus ait: *Orantes autem, nobis multum loqui, sicut ethnici faciunt: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo similari eis: ¶ Scit enim Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis ab eo (Math. vi, 7, 8).* Ethnici enim homines putant multiloquentia verborum facilius se a Domino impetrare posse quod postulant: sed hoc a nobis Dominus non expectat. Vult potius ut orationem nostram non verborum sermone, sed fide cordis, ac justitiæ meritâ commendemus; ei utique, qui melius novit omnia quæ nobis necessaria sunt, et universa quæ postulaturi sumus, antequam loquamur, agnoscat. Quantum denique distet inter multiloquentiam, et humilem ac simplicem orationem, in Pharisæo illo et Publicano habemus exemplum. Nam Pharisæi jactantis se in multiloquentia verborum reprobat oratio: Publicanus vero humilis ac submissus pro peccatis suis veniam postulans, justificatio jactante ac Pharisæo descendit (Luc. xviii, 10). In quo completum invenimus id quod scriptum est: *Oratio hu-*

* Apud Galland, : TRACTATUS XII in S. Matthæi Evangelium.

milis nubes penetravit (Eccli. xxxv, 21), perveniens ad Deum qui orantis precem audire consuevit, qui est benedictus in sæcula. Amen.

TRACTATUS XIV ^a.

In caput vi Evangelii S. Matthæi.

I. Deinde ait: *Sic ergo orabit* (Matth. vi, 9). Dominus noster, qui orantes se exaudire consuevit, quibus verbis orare debeamus ostendit. O quam fidelis hæc et beata nobis oratio est, cujus ordinem nobis doctor vitæ, ac magister cœlestis **75** instituit! Quam beati etiam nos esse possumus, si hæc orationis dominicæ verba non tantum officio oris, sed fidelissimo conversationis actu servemus! Hanc itaque orandi formam Dominus discipulis suis ad spem salutis humanæ constituit, dicendo: *Pater noster qui in cœlis es* (Ibid.). Quanta Domini circa nos dilectio! Quanta misericordia ejus et pietas, quæ nobis tantæ gratiæ munus indulsit, ut licenter Dominum ac Deum nostrum, servi Patrem dicere audeamus! Quo vocabulo non jam tantum servos, sed etiam filios nos Dei esse demonstrat. Et cum ad gratiam satis superque sufficeret, ut vel servi dici tantummodo mereremur, in tantum charitas Dei exundavit, ut non solum servi, sed et filii Dei per adoptionem vocemur. Cujus nominis gratiam, per fidem credentibus Christo donatam, in Evangelio Joannes ostendit, dicendo: *Quotquot crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* (Joan. i, 12, 13). Unde et Apostolus ait: *Quoniam autem estis filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, Abba, Pater* (Gal. iv, 6). Quia igitur tanti muneris gratiam consecuti sumus, ut non solum servi, sed et filii efficeremur; quasi filii Dei agere et conversari debemus: ut id nos esse quod dicimur, spirituali actu probemus, secundum quod Joannes in Epistola sua ait: *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit, 76 quia natiuitas Dei custodit illum, et diabolus non tangit illum* (I Joan. v, 18). *Qui autem peccatum facit, non est ex Deo, sed a diabolo est, quia diabolus ab initio peccat* (I Joan. iii, 8). Et idcirco sacramentum cœlestis nativitatis nostræ custodientes, ab omni peccato alieni esse debemus, ut vere filii Dei dici vel esse mereamur. Sciunt et sancti Prophetæ hujus divinæ misericordiæ gratiam, in qua nobis Deum Patrem nuncupare permissum est, dicente Isai: *Tu es enim Pater noster: quia Abraham non cognovit nos, et Israel non cognovit nos, sed tu, Domine, Pater noster; ab initio nomen tuum super nos est* (Isai. lxiii, 16). Similiter et Malachias in libro suo testatur, dicens: *Unus est enim Pater omnium nostrum* (Malach. ii, 10). Quanta Domini misericordia! Qui jam dudum nobis patrem diabolum voluntate propria ad-civeramus, nunc renati per aquam et Spiritum

sanctum, Patrem Deum habere jam cœpimus. Ipse enim Deus Pater unus est nobis, qui regenerat Spiritu suo, quos facit ad æternam hæreditatem filios. Et ideo quasi filii Dei ambulare debemus, ne aliter agentes quam filios Dei convenit, rei sub usurpatione tanti nominis teneamur.

II. Ait ergo: *Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum*. Non quod ab aliquo nomen Dei sanctificari possit, cum omnes sanctificet ipse, qui ait per Prophetam: *Sancti estote, sicut et ego sanctus sum, dicit Dominus* (Levit. xi, 44; xix, 2). Sed idcirco nomen ipsius sanctificari postulamus, **77** ut in nobis sanctificetur per opera justitiæ, per fidei meritum, per gratiam Spiritus sancti. Quam sanctificationem, ut per hujusmodi dona accipere possimus, misericordiæ ipsius auxilium necessarium est. Verum non eget aliqua sanctificatione ille, qui fons est sanctitatis æternæ.

III. Deinde ait: *Adveniat regnum tuum* (Matth. vi, 10). Similiter et hic non Deo optamus ut regnet, qui Rex est æternorum sæculorum; cujus regnum nec initium habet nec finem: sed ut illud regnum, id est cœleste quod nobis promisit, adveniat. Sed magnæ fiduciæ et sinceræ conscientiæ est, hoc Domini regnum ut adveniat, confidenter optare. Et idcirco, quia, ut regnum Dei veniat, semper oramus; tales nos in fide Domini et in mandatis ejus exhibere debemus, ut futuro regno digni esse possimus.

IV. Dehinc ait: *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra* (Ibid.). Par quoque et hic intelligentiæ ratio est. Non enim quisquam est, qui obsistere et contradicere Deo possit, ne, quod velit, faciat; cum voluntate ejus, et in cœlo et in terra, cuncta consistent: sed, ut in nobis voluntas ejus fiat, oramus. Voluntas autem Dei est, ut toto corde ei credentes, hæc, quæ fieri præcipit, impleamus. De qua voluntate Dei Apostolus testatur, dicens: *Voluntas Dei est sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a carnalibus concupiscentiis* (I Thess. iv, 3). De quo et Dominus **78** in Evangelio locutus est, dicens: *Hæc est voluntas Patris mei qui misit me, ut omnes qui videt Filium et credit in eo, habeat vitam æternam* (Joan. vi, 40). Cum ergo dicimus: *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra*; hoc oramus, id est, ut sicuti Dei voluntas ab angelis fideliter custoditur in cœlis; ita quoque a nobis religiosa ac fidei devotione semper servetur in terra. Quæ voluntas ut in nobis rite possit impleri, sine intermissione divinæ dignationis auxilium postulandum est. ^b Vel certe: *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra*: ut sicut in cœlo, id est, in sanctis ac cœlestibus hominibus, Dei voluntas impletur; ita quoque in terra, id est, in his qui necdum crediderunt, per credulitatem fidei et veritatis cognitionem, ut Dei fiat voluntas, oramus.

V. Dehinc ait: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* (Matth. vi, 11). Duplici modo hoc Dōsensu, in editione Gallandii, nec non in Biblioth. PP. Lugdun., et apud Grynæum, ex Basileensi prima editione suæ integritati restituimus.

^a Apud Galland.: TRACTATUS XIII in S. Matth. Evangelium.

^b Hunc locum valde mendosum, immo absque

mini dictum intelligimus. Primum, ut non aliud quam quotidianum victum postulemus: non enim jubemur divitias petere aut affluentiam sæcularium rerum, sed panem quotidianum, quod Christianis fide viventibus ad præsentem vitam solummodo necessarium est, dicente Apostolo: *Habentes victum et tegumentum, his contenti sumus* (I Tim. vi, 8). Id ipsum quoque et Salomon evidenter ostendit: *Usus, inquit, hominis, panis, aqua, 79 et vestimentum* (Eccli. xxix, 28). Sed cum dicimus *hodie*, docemur, de præsentem tantum die, non de omni vitæ tempore cogitare, ne mens nostra sæculari sollicitudine occupetur: secundum quod ipse Dominus alio loco aperte demonstrat, dicendo: *Nolite cogitare de crastino, crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi* (Matth. vi, 34). Hoc autem spiritaliter nobis præceptum esse debemus advertere, ut panem quotidianum petamus: id est, panem illum cœlestem et spiritalem, quem quotidie ad medellam animæ et spem æternæ salutis accipimus, de quo ait Dominus in Evangelio: *Panis cœlestis, caro mea est, quam ego dabo pro mundi hujus vita* (Joan. vi, 52). Et huic ergo panem quotidie postulare jubemur: id est, ut, præstante Domini misericordia, quotidie panem accipere corporis Domini mereamur. Ait enim sanctus Apostolus: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane Domini manducet, et de calice bibat* (I Cor. xi, 28). Et iterum: *Qui manducat panem Domini indigne, et calicem bibit, reus erit corporis et sanguinis Domini* (Ibid., 29). Unde non immerito semper orare debemus, ut hunc panem cœlestem quotidie mereamur accipere: ne, aliquo interveniente peccato, a corpore Domini separemur.

VI. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12). Justa plane ac necessaria omnibus hæc vox est. Primum, ut peccatores nos esse confiteamur: dehinc, ut sic a Deo nobis oremus dimitti peccata, quemadmodum 80 peccantibus in nos ipsi dimittimus. Quod si minime faciamus, ipsi nos apud Deum reos verbis nostris efficiamus, dicente Scriptura: *Laqueus fortis est viro, propria labia* (Prov. vi, 2, sec. LXX). Unde non immerito et Salomon, dominicæ hujus orationis formam per Spiritum sanctum non ignorans, ante præmonuit, dicendo: *Non mentieris verbum in tua oratione* (Eccli. vii, 15). Quis enim audeat, aut quomodo potest Deo in oratione mentiri? Nisi forte is qui secundum dominicam orationem a Deo peccatorum veniam postulans, ipse in se peccantibus non dimittit, non retinet dictum divinum: *Homo homini reservas iram, et a Deo quæris propitiationem? et ipse in hominem similem tibi non habes misericordiam, et Deum pro peccatis exoras* (Eccli. xxviii, 3, 4)? Hoc autem alio in loco ipse Dominus apertissime manifestat, proferens servi illius debitoris exemplum, cui plurimum debenti rogatus dominus debitum omne concesserat; qui cum post indultum de-

bitum conservo suo debenti sibi nollet ipse dimittere, in carcerem traditus, et damnatus in pœna est (Matth. xviii, 23 et seqq.).

VII. Dehinc ait: *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo* (Matth. vi, 13). Tentationis hujus duplex ratio, et causa diversa est: quia aliis per peccatum tentatio infertur ad emendationem, aliis ad fidei probationem, aliis infertur ad gloriam, secundum quod beatus Jacobus in Epistola sua testatus est, dicens: *Beatus qui sustinuerit tentationem, quoniam beatus 81 factus accipiet coronam vitæ, quam promisit Deus iis qui eum diligunt* (Jac. i, 12). Non enim sic oramus, ut tentationem, quam scimus esse utilem, penitus recusemus, dicente sancto David: *Proba me, Domine, et tenta me, ure renes meos et cor meum* (Psal. xxv, 2). Cum etiam sanctum Abraham sciamus per tentationem perfectæ fidei gloriam consecutum: beatum quoque Apostolum ad profectum fidei suæ traditum tentationibus legerimus. Qui cum repelli a se tentationis auctorem a Domino postularet, responsum est illi: *Sufficit gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. xii, 9). Non ergo, ne in toto tentemur, oramus; sed ne, supra quam virtus fidei patitur, tentationi tradamur: quod ipsum in alio libro Evangelii evidenter ostensum est: sic enim scriptum est: *Et ne nos inferas in tentationem* (Luc. xi, 4), quam sufferre non possumus. Apostolus quoque, ut id ipsum ostenderet, ita testatus est, dicendo: *Fidelis autem Deus, qui non patitur tentari super id quod potestis, sed facit cum tentatione etiam transgressum, ut possitis tolerare* (I Cor. x, 13). Et ideo non illam tentationem a nobis auferri, quæ esse potest utilis, deprecamur; sed illam, quæ ad fidei nostræ eversionem modum infirmitatis addit. Et idcirco congrue ac necessario in fine orationis etiam *liberari nos* postulamus *a malo* (Matth. vi, 13), qui fidem nostram diversis tentationibus a quotidie expugnare non desinit, a qua nos non immerito quotidiana oratione deprecamur, ne immissionibus ipsius impediti, præcepta divina minime possimus 82 implere. Universa igitur, quæ fidei ac salutis nostræ sunt necessaria, in hac brevitate orationis dominicæ continentur, dum professionem nominis paterni confitemur, dum significationem inesse in nobis ipsius nominis postulamus, dum advenire regnum Dei petimus, dum voluntatem ejus in nobis fieri deprecamur; dum panem vel terrenum vel cœlestem ad spem salutis nostræ quotidie exoramus, dum peccatorum veniam imploramus, dum gravem tentationem auferri a nobis oramus; postremo dum nos liberari a malo, qui est auctor omnis peccati, indesinenter a Domino postulamus. Quod ipsum futurum olim per Isaiam Spiritus sanctus prænuntiaverat, dicendo: *Quoniam verbum brevium faciet Dominus per universum orbem terræ* (Isai. x, 23). Unde non immerito sequitur: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, remittet vobis Pater vester qui est in cælis de-*

^a Ex margine editionis Grynxæ, ita, si placet, corrigas: *quotidie oppugnare non desinit, a quo nos, etc.*

licia vestra : si autem non remisistis hominibus, nec Pater vester remittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 14, 15). In hoc quod oramus : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* : sequitur Domini justa sententia, qua ait : *Si non remisistis hominibus peccata eorum, nec Pater vester remittet vobis, qui est in caelis*. Et idcirco ut de remittendis nobis peccatis Dominum confidenter orare possimus, ipsis prius in nos peccantibus remittamus. Unde et Salomon ait : *Remitte proximo tuo peccata, et tibi peccata solventur* (Eccl. xxviii, 5, sec. LXX). Quod si infideli animo ac perdurata mente delinquentium in nos peccata teheamus; nos quoque peccatorum veniam accipere non mereri, aperte Dominus manifestat : cui est honor, laus et gloria, una cum Spiritu sancto, ante omnia saecula, et nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

TRACTATUS XV^a.

In caput vi Evangelii S. Matthaei.

I. Deinde ait : *Cum jejunatis, inquit, nolite fieri, sicut hypocritae, tristes : exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Vos autem cum jejunatis, unгите caput vestrum, et faciem vestram lavate, ne appareatis hominibus jejunantes, sed Patri vestro qui est in absconso : et Pater vester, qui est in absconso, reddet vobis* (Matth. vi, 16, 18). Sicuti in superioribus praecipis, ita quoque circa jejunii observationem, ad perfectae nos fidei meritum Dominus doctrinae suae mandatis instituit; ut non propter humanam gloriam (sicut hypocritae faciunt), sed propter futuram spem, soli Domino jejunemus, a quo expectamus humilitatis hujus devotae mercedem. Verum qui ita jejunant, ut magis hominibus quam Deo placeant; habent quidem laborem de corporis afflictione, sed per inanem gloriam mercedem laboris apud Deum habere non possunt : quia cum solummodo id causa religionis ac fidei agere debeant, humanae potius laudis gloriam quaerere malunt; et ideo ait Dominus : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*. Et unum quidem propositum videtur esse jejunii; tam ejus qui Deo tantum devota mente jejunat, quam etiam illius qui jejunans hominibus placere desiderat : sed distat gratia jejunantium; quia quamvis utriusque simile propositum videatur atque idem jejunii labor, non tamen idem fructus est nec eadem retributio meritorum. Longe enim differt illo qui propter Deum jejunat, ab eo qui propter homines jejunare proponit : quia huic promercede laboris compensatio fit laudis humanae; illi pro devotione humilitatis, meritum gloriae in futuro servatur. Sic quoque et orantium habitus, secundum propositum quidem non differre videtur; sed secundum animi fidem et mentis affectum; magna distan-

tia meritorum est. Aliud est enim (ut superius dictum est) sub expectatione humanae laudis orare : aliud ad hoc tantum orare, ut orationis suae a Deo retributore expectet mercedem. Similis causa est et circa omnem observantiam divinae religionis.

II. Unde non immerito Dominus omnine studium laudis atque humanae jactantiae volens a nobis abesse, docet nos quemadmodum ipsi religioso animo ac devota mente placeamus; dicendo : **85** *Vos autem, cum jejunatis, unгите caput vestrum, et faciem vestram lavate, ne appareatis hominibus jejunantes, sed Patri vestro qui est in absconso* : ut, si fieri potest, opus jejunii, et ipsius corporis atque animae afflictionem vultus hilaritate velemus. Cujus rei exempla, etiam secundum historiam, in Sanctis praeterito tempore legimus praestentia. Nam sanctissima Judith, cum magis morte pro populo esset afflictio, post solennitatem triduanum jejunii, capite uncto et lota facie, ita internae afflictionis tristitiam tenuit, ut simulato gaudio laetari hostibus videretur : ac sic dum per laetitiam vultus jejunii tenuit, de hoste triumphum victoriae reportavit (Judith xii, 6-10). Similiter Esther sanctissima, dum lota facie et capite uncto, post triduanum jejunium intelligi a rege potuit, Aman illum populi sui inimicum nequissimum interemit (Esther iv, 16). Quid de Daniele ac tribus pueris dicemus, qui in tanta abstinentia, inter tot adolescentens qui cibis regalibus pascabantur, soli vultu caeteris gratiores inventi sunt (Dan. i, 12 et 13)?

III. Sed quia id secundum litteram diximus; quid etiam secundum spiritualem intelligentiam sentiendum sit, debemus advertere. In unctione capitis misericordiam significari cognoscimus. Unde ungere caput, est proximo misericordiam facere : quae in misericordia in pauperem facta, **86** refertur ad Dominum, qui caput viri secundum Apostolum intelligitur, ipso Domino dicente : *Quamdiu uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis* (I Cor. xi, 5; Matth. xxv, 40). In cujus misericordiae vice, divina retributione, velut quodam oleo caelesti perfundimur, ab eo qui ait : *Beati misericordes, quoniam ipsis miserabitur Deus* (Matth. v, 7). Novit hanc caelestis olei in capite unctionem etiam sanctus David, cum dicit : *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam* (Psal. cxxxii, 2). In facie vero lavanda, emundatio corporis ac sincere conscientiae puritas, significata cognoscitur. Unde lavare faciem, hoc est, ab omni sorde peccatorum et squalore delicti, et faciem cordis nostri et ipsam conscientiam mundam referre, ut vere laetitiam caelestis gaudii et hilaritatem sancti Spiritus in nobis habere possimus. Ac sic fit, ut dum sub hac fidei devotione Deo potius quam hominibus jejunamus, a Deo, qui occultorum est cognitor, accipiamus retributionis mercedem. Hoc enim ait Do-

lectioni restituimus.

^a Apud Galland. : TRACTATUS XIV, in S. Matth. Evangelium.

^b Hic quoque ex editione prima Basileensi, atque ex altera Grynaei, integra inserta linea, textum juste

^c Ex editione prima Basileensi, necnon ex altera Grynaei, textum hunc ad veriorelem lectionem rede-

minus : *Ne appareatis hominibus jejunantes, sed Patri vestro qui est in absconso : et Pater vester qui est in absconso gerere, et mundam faciem cordis habere, juxta Domini dictum, insiste fideliter operibus misericordiæ, insiste devotioni jejunii ; ut placere Domino mereari, cui est gloria in sæcula sæculorum, Amen.*

87 TRACTATUS XVI^a.

In caput vi Evangelii S. Matthæi.

I. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et linea exterminant, ubi fures effodiunt et involant. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque linea exterminant, et ubi fures non effodiunt nec furantur : ubi enim erit thesaurus tuus, illic erit et cor tuum (Matth. vi, 19-21).* Prohibet nos Dominus in terra thesaurizare, ubi omnia infirma sunt et caduca. Contrarium est enim fidei ac salutis hos terrenos thesauros expetere, divitias sæculi quærere, facultates mundi sectari, quas possunt et lineæ corrumpere, et ærugo absumere, et fures rapere. Quia quicumque magis in terra thesaurizare voluerint, quam in cælo, thesauros illos æternæ et cœlestis vitæ habere non possunt, dicente ipso Domino : *Quoniam dives difficile intrabit in Regnum cœlorum (Matth. xix, 25).* Similiter et Apostolus : *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et musculam diaboli (1 Tim. vi, 9).* Recordemur illius divitis, qui omnem gloriam suam in sæculi thesauris atque in redituum suorum ubertate constituit : qui cum propter affluentiam frugum de ampliandis horreis cogitaret, atque animæ suæ deliciis opum, et securitatem longæ vitæ promitteret ; non dicam subripiente fure hæc quæ congregaverat perdidit ; sed ipsam animam sub **88** eadem nocte, cui thesaurizabat, amisit (*Luc. xii, 16-20*). Unde non immerito David ipse testatus est, dicens : *Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea (Psal. xxxviii, 7).* Cogitemus et illum adolescentem ; qui cum prope omnia præcepta legis implesset ; quia thesauros magis terrenos habuit quam cœlestes, vitæ æternæ thesauros obtinere non potuit (*Matth. xix, 21*). Et idcirco bene David ait : *Nolite sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere : divitiæ si affluant, nolite cor apponere (Psal. lxi, 11).*

II. Quapropter vult nos Dominus thesauros nostros, non in terra ubi perire possunt, sed in cælo recondere, ubi nulla adversa dominantur, ubi fures non effodiunt, id est, diabolus et angeli ejus, nec ærugo exterminat, id est, peccata dominantur. Quemadmodum autem hunc thesaurum in cælo reponere debeamus ipse Dominus in Evangelio manifestat, dicendo ad illum adolescentem : *Vade, vende omnia quæ habes, da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo (Matth. xix, 21).* Hujusmodi ergo thesauros, qui æterni sunt et incorrupti, qui perire non possunt, per opera justitiæ, per pietatis ac misericordiæ

^a Apud Galland. : TRACTATUS XV, in S. Matth. Evangelium.

merita, jubemur in cælo recondere. In cælo enim reconditur, quidquid (secundum fidem Scripturæ) in usum pauperum fideliter erogatur, dicente Scriptura : *Qui dat pauperi, Deo fenerat (Prov. xix, 17).* Unde et sub Apostolis credentes, memores hujus dominici præcepti, thesaurizasse sibi invenimus in cælo ; quia, venditis universis rebus suis, terrenos thesauros ad regna cœlestia transtulerunt (*Act. iv, 34*).

89 III. Et ideo addidit Dominus, dicens : *Ubi fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum (Matth. vi, 21).* Qui in cælo semper bonis operibus thesaurizamus, ubi omnis spes et salus est nostra, ubi nobis vita æterna reposita est, in terra licet positi, cor tamen in cælo semper habemus. Verum, non potest cor in cœlis habere qui, cupiditate sæculi captus, thesaurizare sibi magis in terra maluerit. Merito et sanctus Apostolus etiam divites sæculi, quemadmodum hunc thesaurum cœlestem consequi possint, hortatur, dicens : *Divitibus hujus sæculi præcipe, non superbe sapere, neque ponere in incertum divitiarum spem suam, sed in Deum vivum, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum : bene faciant, divites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi in futurum, ut apprehendant veram vitam (1 Tim. vi, 17-19),* ab eo qui auctor est vitæ et immortalitatis æternæ : cui est laus et gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATUS XVII. ^b

In caput vi Evangelii S. Matthæi.

I. Deinde ait : *Lucerna, inquit, corporis tui est oculus tuus : si oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum est ; si autem oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum est. Si ergo tamen, quod in te est, tenebræ sunt ; tenebræ ipsæ quantæ sunt (Matth. vi, 22, 24) ?* Lucerna corporis, **90** sensus mentis, et fides cordis intelligitur : quæ si in nobis pura et lucida fuerit, sine dubio omne corpus nostrum illuminat. Idcirco autem lucerna in comparatione fidei ponitur, quia sicut lucerna incoedentium in nocte gressus illuminat, ne aut in foveas, aut in offendicula quæque ambulantes incurrant : ita in hac sæculi nocte splendor fidei omnes vitæ nostræ gressus, præeunte lumine veritatis, illuminat ; ne aut in foveas peccatorum, aut in offendicula diaboli incidamus. Hoc est ergo quod ait Dominus : *Lucerna corporis tui est oculus tuus : si oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum est ; si autem oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum est :* ostendens, quia si hæc fides nostra, quæ lucerna corporis vel oculo significatur, in nobis aut peccatorum tenebris, aut perfidiæ obscuritate cæcetur ; sine dubio, omne corpus nostrum obscurum tenebrosunque redditur. Quod ipsum S. Joannes ostendit, dicens : *Deus lux est : Et : Qui charum habet fratrem suum, ipse est in lumine ; qui autem odit fra-*

^b Apud Galland. : TRACTATUS XVI, in S. Matth. Evangelium.

trem suum, in tenebris ambulat, et nescit ubi ambulat, A quia tenebræ obcæverunt oculos ejus (I Joan. 1, 5; II, 10, 11). Etsi hoc de eo qui fratrem suum odit, secundum dictum Joannis, intelligitur; in quibus tenebris hæreticus demoretur qui, amisso lumine catholice veritatis, perfidus ac blasphemus existit, debemus advertere. Et ideo ait Dominus: Si lumen, inquit, quod in te est, tenebræ sunt; tenebræ ipsæ quantæ sunt? In 91 eo scilicet, qui veritatem in mendacium, fidem in perfidiam demutaverit.

II. Alio autem sensu oculus corporis, qui est membris omnibus pulchrior ac pretiosior, episcopum advertimus significatum, qui clara fidei suæ ac doctrinæ prædicatione, velut oculus quidam, Ecclesiæ corpus illuminat. Qui, si per simplicem fidem ac sanctam conversationem, catholicus et fidelis doctor B extiterit, potest populus cui præest, doctrinæ ac formæ ipsius exemplo, in lumine semper veritatis manere. Verum si is, qui lumen cæteris præbere videtur, per pravam fidem aut per turpem conversationem, nequam et perfidus doctor extiterit; sine dubio, vitæ ac perfidiæ suæ exemplo, totum corpus potest tenebrosam efficere. Unde non immerito de tali oculo Dominus dicit: Si lumen quod in te est, tenebræ sunt; tenebræ ipsæ quantæ sunt! Hoc est, si hujusmodi doctor qui lumen fidei ex se præbere cæteris debet, per hæresim obcæcatus, tenebrosus extiterit; quantæ in populo illo possint esse tenebræ peccatorum, debemus advertere!

III. Et addidit: Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, et alterum diligit: aut C unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potest Deo servire et mammonæ (Matth. vi, 24). Non posse unumquemque nostrum duobus dominis servire, id est, Deo et diabolo, Dominus manifeste 92 declarat. Et Deus quidem, quamvis dominus omnium sit, quia omnia ab ipso creata sunt et in omnibus ipse dominatur, potestate, virtute, natura; horum tamen præcipue Dominus esse dignatur, qui Dominum ac Deum suum, conditorem universitatis cognoscentes, præcepta ejus fideli servitute custodiunt. Diabolus vero, horum tamen dominus intelligitur, quos a vero Domino ac parente seducens per peccatum, ne-

^a Clariorem lectionem hic prætulimus Basileensis primæ, atque Grynæi.

quissimæ suæ subjugat servituti, et quibus per iniquitatis suæ opera illicito jure dominatur. Hac ergo de causa et ipse suo loco dominus appellatur, quia hujusmodi stultis hominibus per peccatum dominatur. Et ideo scriptum est: Qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34). Sed quia jam per Dei misericordiam visitati, liberati de diaboli dominatione, verum Dominum recognovimus, a quo creati et redempti sumus; priori domino, id est, diabolo, qui nobis more tyrannico dominabatur, servire prohibemur: vel potius avaritiæ et cupiditati, quam mammonam nuncupat, quæ interdum etiam religiosas mentes captivare consuevit. Unde fugere ac vitare debemus cupiditatem pecuniæ, avaritiam sæculi, ne nos indignæ servituti ejus, vel diabolo qui auctor est avaritiæ, subjugemus.

IV. Et hoc est quod ait Dominus: Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, et alterum amabit, aut unum patietur, et alterum 93 contemnet: quia quicumque ex toto corde Dominum ac Deum suum diligit, necesse est diabolum cum suis actibus oderit; quia in dilectione Dei manifestum est diabolum semper in execrationem haberi. Verum qui, per iniqua opera peccatorum, mammonam vel diabolum diligit, faciendo ipsius voluntatem, Deum amare non potest, cujus præcepta contemnit. Et ideo qui Deum diligit, servus diaboli non potest nuncupari; cui jam ipse per fidem cælestis gratiæ dominatur. ^a Similiter et qui peccatis deserviens, dominationi se diabolicæ subdit; hujusmodi Deum habere Dominum non meretur. Et ideo ait Dominus: Non potestis Deo servire et mammonæ: ostendens nos non posse et Deo servire et diabolo, id est, Deo misericordiæ auctori, et diabolo mammonæ et avaritiæ dominatori. Hoc et Apostolus ostendit, cum dicit: Quæ societas lucis ad tenebras (II Cor. vi, 14)? Mammona, id est, diabolus, qui auctor est mammonæ. Ille nos ad misericordiam provocat, hic ad avaritiam; ille ad vitam, hic ad mortem; ille ad salutem, hic ad perditionem. Cui de duobus obtemperare debemus? Ei utique qui nos ad vitam invitat, non ei qui nos tradit ad mortem... Reliqua desiderantur.

95 DICTA A SANCTO CHROMATIO,

Dum Presbyter esset Aquileiensi Ecclesiæ,

In Concilio Aquileiæ habito, anno 381, sub sancto Valeriano episcopo Aquileiensi, contra Palladium et Secundianum Hæreticos Arianos:

(Ex Gestis ejusdem concilii Aquileiensi, inter Opera sancti Ambrosii editionis Parisiensis BB. S. Mauri 1686, 1690, tomo II, col. 798, § 45, et col. 800, § 51.)

Palladius dixit: Modo vultis tractatum plenum haberi, an non?

CHROMATIUS presbyter dixit: Creaturam non negasti, potentem negasti. Omnia negasti, quæ fides catholica profitetur.

^a Rom. Edit: etiam nunc audiantur. Aliæ ac Tell. ut in textu.

Palladius dixit: Auditores venians.

CHROMATIUS presbyter dixit: Salva condemnatione sacerdotali; quin et qui Palladii sunt, ^a etiam nunc in pleno legantur.